

سیّم : گەشتىكى دواي نيوهشه و

كات يەكى دواي نيوهشه و. هەستىكى بىئارامى ناخى دەرۈونم دەقرچىنى.
نازانم بۆچى و، مەبەستىشىم نىيە بىزانم. ناتوانم نەدابىنىشىم، نەپالىكە وەم،
نەبنووم. هەردىم و دەچم و ئارامگىرتنم بۇنىيە. دەمەۋى بىرى لىېكەمە وەو
بىسىوودە. بىزاردەبىم و پىيى پىوهەننېم و، خۆم دەگە يەنە دەرەوە. كزەبايەكى
سارد لەلەشى داگىرساومەداو، ساردىدەكاتەوە. بەلام گپى هەستى
بىئارامىيەكە، پىر كلىپە دەسىنې و دەمختەپى. دەپۇم. شەقامىكى نۇوستۇو.

یه کیکیترو یه کیکیتیش. ئەم شوینه بەرزە. دەوەستم و ھەتا چاوبىكا
ھەلەپوانم. نەك تەنیا شەقامەكان، ھەموو مۆسکۇ نووستوھ. دەكەومەھېرى و
دەوەستمەوھ. ئەم شوینه دەھینى تىايىدا رابوھستم. ھەلەپوانمەوھ
بەرامبەرمەوھ، كۆشكى (كرملين)ھ. بەسەر بەرزىرين گومەزىيەوھ، چەكوش و
داسەكە لەناو پەلە ھەورىيکى سووردا دەشەكىيەوھ. لەخوارىيەوھ دىوارە
بەناوبانگەكەيە. لەبەردەمیدا دوا مەلبەندەكەي (لىينىن)ھ. لەبەردەرگاكەيدا دوو
(پاسەوانە بت)ى سەوزباو راوهستاون. لەويۇھ بەرهو لای من لەبارى پانى،
مەيدانى سوورھ.

سەيرى ئەملاۋە ولا ناكەم. شان بەدرەختىيکى سەرشۇستەكەوە دەنیم و،
بەجەستە وشكەلدىم. بەلام سەراپاى بىنىايى و يىروھوش و ھەستونەست،
ئاراستەي ھىلەكەي بەرامبەرمى دەكەمەوھ، پىايىدا دەگەریمەوھ. پانايى
مەيدانەكە. دوو پاسەوانە بتىكە. دوامەلبەندو دىوارەكە. گومەزو چەكوش و
داسەكەو، لەويۇدا بىنىايىم كەمنى راگىردىكەم. بىرددەكەمەوھ، ورددەكەمەوھ،
ھەستونەستم لەدىمەنەكە دەئالىنم. ئەوسا سەرلەنۈي بولاي خۆم دىيەوھ،
سەرم بەسرىنگىمدا دەچەميتەوھو ئارامدەگىزى. كەچى ناو كەللەي سەرم و
ناوسىنگ ناسرهون. دەچن و دىنەوھو ھەردەچن و دىنەوھ، ھەتا ئاگىرى
جڭەرەكەي دەستم بەپەنجەكانمدا دەچىزى. ئەوسا سەرم لەسەر سىنگ
رادەچەنى و، پەنجەكانم ئەو جڭەرە سووتاوه توورىدەدەن و، يەكىكى نەسووتاوا
ئاگىردىدەن. ئەمجارە دەنكە شقارتە داگىرساوهكە، جىڭەي جىڭەرە سووتاوهكە
دەگرىيەتەوھ. يىروھوشى خەريكمائ بەچۈون و ھاتنەكانەوھ لىيغافلەبىي و، ھەتا
نەيقەومىنى لىيېبەئاگانايەت.

ئەوسا وريادەبەمەوھو دەبىنەم كەپولىسييڭ، لەدوورىيى چەند ھەنگاۋىيەكەوھ راوهستاوهو
سەرنجىمەداتى. لەلدا رقلىيىدەبىتەوھو دەلىم: "لەھەموو شوينىڭ پۈلەس

هەرپۆلیسە". بەلام من سەیرى ئەوناکەم. لەدۇدا دەلىم: هەركەسەو پىشەى خۆى. كەچى ئەو هەرسەرنجىدەداتى. منىش ھەر لەدىمەنەكەي پىشقاوم ورددەبەمەو. چەكوش و داسەكە. دیوارەكە. پاسەوانەكان. مەيدانەكەو شۆستەكەو خۆم. خۆمەكە جارىكىتى سەرى بەسەرسىنگىدا شۆرەدەبىتەو. چاو دەنۇوقى. لەش خاموشىدەبىو، بىروھۆش بەداڭىرساوى دەمىننەتەوە!..

- دۆبىرى قىچە!..

سەر لەسەرسىنگ ھەلّدەپچىرم و بەرزىدەكەمەو. خىرا بۆمەردەكەۋى كە كىيىھە شەوباشمىلىدەكا. لەوەلّامىدا دەلىم: دۆبىرى قىچە. ئەو ئىشارةت بۇ سەعاتەكەي مەچەكى خۆيىدەكا. منىش دەرۋانە ئەوهەكەي خۆم، دەبىنەم دوو نىيۇي دواى نىيەشەوە. تىيەتكەم كەئەوە بەكتى پۆلیس زۆر درەنگە. سەرنجى بۇياجەكەي سەرىيەخەم رادەكىيىش. بۇدىمەنەكانى بەرچاومو، بۆكەللەي سەرم و بۆدلەم. ھەستىدەكەم ھەم تىيەمدەگاو ھەم تىيەنەنگا. ئەنجام بەئىشارةت پىيمەللى، كەشەو درەنگەو باشتىر وايە بچم بخەو. من باوھىرم وانىيەو، لەگەل ئەوەشدا دوا سەرنجىدەدەمەو دىيمەنەكانى بەرامبەرم. دواھەناسە قوولىش ھەلّدەكىيىش، ملى رىيگايى كەرانەوە دەگىرمەبەر.

كە دەگەمەوە ئوتىيل، كات دەبىن بەسىر و چارەك، دەبىنەم تەنانەت ئەسانسىرەكانىش خەوتتونن. بەپى هەتا نەھۆمى ھەشتم بەپلىكانەدا سەردەكەم، خۆم دەگەيەنەوە ژۇورەكەم. بەلام ئاخۇ دەنۇوم؟!.

بەغدا - 1973/10/24
- 192 ۋەتەن - ۋەزىەت

.1973/11/9

چوارم: داستانی (سپیچکه)

-1-

ئافرهتىكى سەرەيە. دەگەمە ئاستى و دەلىم:
- دۆبىرى قىچە .. پىت ناتسى.

كلىلەكەم دەداتى. خۇمەتكەيەنەمە ژۇورەكەم. پەلەمە. رووداوهكانى ئەمۈرمۇم
پېچىن. پەلەمە. خۇم دەگۈرم. سەرى قاپىكى تازەمى ھەلدەپچىم و،
پىكىكىلىيئامادەدەكەم. دەفتەرى ياداشتى رۇزانەم دىنەمەپىش و، قەلەم لە
تەنىشتىيە وە دادەنیم. پەلەمە. ئەمۈرمۇم پېچىرپىوو. قومىك لەپىكەكەدەم.
دەفتەر دەكەمە وە، قەلەم لەلاپەرە سىپى بەدەستە وە دەگىرم. بەلام شتىكىم
لىيۇونە. چىبى؟!.. زۇو دەيدۈزىمە وە. جەڭەرەيە. قەلەم دادەنیمە وە. ھەلدەستىمە
سەرپى. گىرفانى لاي راستى چاكەت و، ئەوھا پاكەتى جەڭەرە. گىرفانى لاي
چەپ و، ئاي!.. خۇشقارتەي تىيدا نىيە!.. ئاپرسىم بۆچى و چۈن؟!.. پەلەمە.
دەچەمەدەرە وە بولاي ئافرەتە سەرەكە. بەئىشارەت تىيىدەتكەيەنەو دەلى: "نىيت-
نىيە". بۇي رووندەكەمە وە كەدانىشتۇرۇم دەنۇوسمۇ، زۇرم پېيويست پىيەتى.
تىيىدەگا وە ولەدا. نەۋەمى سەرروخۇى و نەۋەمى خواروو خۇى و، ئەنجام ھەر
(نىيت) مەددەتى. بە نائومىيەدى دەگەرىمە وە ژۇورەكەم. قومىكىتەر
لەپىكەكەمە دەددەم. رووداوهكان پېچىن و زۇرم بۆدىيەن. دەستدەدەمە
قەلەم و، ئەوا لەنۇوسىنى دەخەمەكار.. جەڭەرە.. ئەوا دەنۇوسم.. جەڭەر..
ئەوهەتا دەستپىيەكەم.. جەڭەرە، جەڭەرە، جەڭەرە!.. پەستوبىيىزاردەبم. قەلەم

فریزددهمه سه ر دفتره که. ه لددهستمهوه سه رپیو، دکهومه هاتوچوکردن
به زوره که داو، وردیده که مهوه. ئا. دوزیمهوه.. دهستدهدهمه تله فون:
- ه لاو.. کاک جهال.. شقارتهت له لا دهستده که وی؟!.
- نه.. ببوروه.. به لام باشترا وانییه بنوویت و بجهوییتهوه؟!.
- نا نه خیر.. باشترا وايه نه نوومو، قهتیش نه حهه ویمهوه.
تلله فون داده نیم و ه لیده گرمهوه:
- هالوو.. ته فاریش نیکولای.. شقارتهت له لا دهستده که وی؟!
- نه خیر نه.. ببوروه.. به لام شه و دره نگه.. بوجی ناخه ویت؟!.
- ناخه ویم.. چونکه و ه ده زانیت، من دزی خه وتنم.
تلله فون داده نیم وه. زیاتر په ستدہ بم. بیریکیتی لیده که مهوه. ئا.. ریکایه کیتر..
ده چمه ویزه لیستی تله فونی زوره کانی ئوتیل. ژماره لی زوری ته نیشتنی لای
چه پم لیده دهه:
- هالوو.. تکایه.. ده زانیت به ئینگلیزی قسە بکه بیت؟!.
- که میک.
- منیش که میک.. شقارتهت له لا دهستده که وی؟!.
- چی؟!.
- شقارته.
- چون؟!.. تیناگه مه به ستت چییه؟!.

هه ولده دهه، سوودی نابی و، تله فونه که داده خا. من هیجگار په ستدہ بم.
به دنگی به رز جنیو به شقارته و به جگه ره و به رووداوه کان و بگره به خوش مدہ دهه.
له داخاندا به زوره که دا دکهومه هاتوچوکردن و، ته نانه ت به یه ک قومیش قرته
له پیکه که مده برم. ئه وسا پاکه ته که به دهسته و ده گرم و، ده چم له ده رگای زوره که می

ته‌نیشتی لای چه‌پمده‌دهم. پیره‌میردیک دهرگا ده‌کاته‌وه. پاکه‌ته‌که‌ی نیشانه‌دهم،
 مه‌سله‌که‌ی بُررووندکه‌مه‌وه. تیمده‌گاو به‌پوومدا پیمده‌که‌نی و ده‌لی:
 - ئیستا زانیم چیتده‌وه. به‌لام ببوروه.. جگه‌رکیشندیم و شقارتم له‌لا نییه.
 دیسان به‌نائمه‌یدی ده‌گه‌ریمه‌وه. دیم و ده‌چم و بیری لیمده‌که‌مه‌وه. ده‌پوانمه
 سه‌عاته‌که‌م. یه‌کونیوی دوای نیوه‌شه‌وه. ئا.. دوزیمه‌وه!. خۆمده‌گوپرم.
 پیویست به‌خۆگوپرینی ته‌واوناکا. کراس و پانتول و به‌نه‌عله‌وه. ته‌نیا ده‌چم
 شقارته‌یه‌ک دیئنم و دیم‌وه. ده‌گه‌مه ئاستی ده‌رگای ژوورو ده‌گه‌ریمه‌وه. چه‌نده
 دۆلار لە‌گیرفانی چاکه‌ته‌که‌مدايیه (که‌ژماره‌یه‌کی زور‌که‌مه)، ده‌ریاندیئنم و،
 ده‌یانخه‌مه گیرفانی کراسه‌که‌وه. بُوچی؟! خۆ شقارته به‌وهنده دۆلاره نییه؟!..
 نازانم!!.. ئه‌وسا ده‌رۆم و ده‌گه‌مه خواره‌وه. به‌بهر ده‌رگاکه‌یدا راده‌ببورم. ئه‌وهی
 له‌ودیوییه‌وه دیئقه به‌رگویم، ژییی هه‌ستونه‌ستم ده‌لە‌رینیت‌وه. له‌پیشتره‌وه
 به‌ئاگام، کە‌له‌ودیووه‌وه چی‌هه‌یه. گوییده‌ده‌می و گوینداده‌می و تیمده‌پرم. ده‌چمه
 لوقنته‌که‌و دوای (شقارته- سپیچکه) یه‌کده‌که‌م و ده‌مده‌نی. ده‌ستده‌بهم
 پاره‌که‌یبدهم و، دۆلار به‌ده‌ستمه‌وه دیئنده‌دهر. کرینی شقارته‌یه‌ک و ده‌رهینانی
 دۆلار چه‌ندي به‌چه‌ند؟! پیمده‌که‌نن و پیمده‌که‌نم و، دۆلار ده‌نیم‌وه گیرفان.
 ده‌گه‌ریمه‌وه و ده‌گه‌مه‌وه ئاستی ده‌رگاکه. ژییه‌که دیسان ده‌لە‌ریت‌وه.
 ده‌وه‌ستم و ده‌ستده‌نیم سه‌ر گیرفانی کراسه‌که. پیشتر ئاگادارم کە‌له‌ودیو ئه‌وه
 ده‌رگایه‌وه دۆلار سه‌روهه. مه‌ی و موسقاو گۆرانی و سه‌ما به‌دۆلاره نه‌ک به‌پویل.
 ژییه‌یه‌که توندتر ده‌لە‌ریت‌وه و دۆلاریش‌مپیه‌ن. لە‌ده‌رگا ده‌چم به‌ودیوداو،
 ده‌که‌وه‌جه جیهانه ته‌لیسماوییه‌که‌وه و داده‌نیشم...
 - ستۆگرام قۆدکا.

بُومده‌هینری و دۆلاریک‌دده‌دهم. جاریکیترو جاریکیتیش و، ئه‌وسا
 هه‌ستده‌که‌م کە‌ئه‌وه‌که‌ی ته‌نیشت، به‌تیله سه‌رنجمده‌داتی. پیشتر وەک ناسینى

سەرپىيى ناسىيىبوم. (جان بىرى). خەلکى ولاٽى (داھۇمى) و، ئىستادانىشتووى ولاٽى (سەنىگال) و شاعيرىكى ناوداره. تىيىدەگەم لىيمەپرسى:
- بۇچى وەها خەفەتبارىت؟!.

تىيىدەگەيەنم:

- كەبۇچى خەفەتبارنەبم؟!.

پرسىيار لەپۇرى پرسىيارداو، سەرلەنۈئى ئەو دەپرسى:
- خەلکى كويىيت؟!.

دەلىم:

- كوردىستانى عىراق

دەبىيىم لەسەرى دەوهىستى و نايىاتەپۇوم. من داواى قەلەم و كاغزىك لە باپمانەكەدەكەم. دەمداتى و بەنەخشە جوڭرافى، جان تىيىدەگەيەنم كە خەلکى كويىم. ئەوسا دەستىدەكتە ملم و ماچىدەكا. پىيىكەكەي بەرزىدەكتە وە دەلى:

- كەوابوو دەي نوش.. لەپىزگارى و شادمانى و بەختىارى بېرىپېرى گشت مرۆقايەتى.

من دەخۆمە وهو، ئەوان گۇرانىيدەلىن و مۇسىقادەزەن و دانسىدەكەن. تەنانەت ئەوهەتا (جان) يش دەچىيەت كۆرە وهو، تەنیا من خەفەت دەست لەيەخەم بەرناداو، لەناوجەرگەي ئەم جىيانە تەلىسماوېيەشدا هەردەمەزىيىنى. من نازانم چەندم ۋۆدکا خواردۇتە وهو باى چەند دوّلار! بەلام باشدەزانم چەند قەرابە خەموخەفەت، لەدەمارەكانى لەشمدا شەپۇلدەدەن. يَا كام قاپەمەي دەتوانى تەنیا يەك تنوڭى خەفەتم خاموشىكى؟! دەسا دەي وەرەو بەردەۋامبە...

- ستۆگرام ۋۆدکا!.

- نىت!!.

- دا!!!.

-2-

بو بەيانىيەكەي كاتى درەنگوھختى لەخەو بەئاگاھاتم، بۆيانگىپرامەوه كە سەرەتاي راستىنە داستانەكە، لە(نىت- نەم) و (دا- با، بەلى) كەوه دەستى پىيىركدوھ!.

بەغدا - 1973/10/29
هاوكارى-ز/ 193-1973/11/16

پىنجەم : لا پەرەيەك لە ياداشتە رۆژانە كەم

1973/9/10 – فرۇكە خانەي (ئەلما تا) – سەعات حەوت ونيو
ئەلما - ئەتا .. شارى (ھەتاوو سىيۇ) و گولىش. ئەوا دەرۇم و جىيەتىيەم. مالئاوا..
مالئاوا لەزورى زمارە 715(ي) ئوتىيەل و، لەدىمەنى كاتى زەردەپەرى زنجىرە شاخى
(تىن شان)ى سەرسىنورى (چىن) و، لەھۆل و زۇورو راپەوەكانى بارەگاى يەكىتىي
نووسەران و، لەساتەكانى يەكتىر ناسىينمان لەگەل دەيان لەشاعيران و نووسەرانى
ئاسياو ئەفەريقاو، لەيارىگاى خلىس كىيىنەكەي بنارى لوتكەي بەفرىنى (ئاڭتاو).
لەھۆل (لىذىن) و دىيمەنى دلەرىيىنى دووسەد ھونەرمەندەكەي سەرشانۋۆكەي و،
لەشەقام و مەيدان و باخچە رەنگىينە پەلەگۈلزارەكانى. مالئاوا لە(پۈلار) و
(سلېمانوقة). مالئاوا لەگشت ئەو شتە وردو درشتانەت كەجييىاندىيەم، كە دەزانم ئىتر
نایابىيىنمەوه.

داخ زه مین!.. که‌ی هینده بچووکده بیته‌وه، که‌ئاده میزاده کانی ئه‌مپه‌ر هه‌تا
ئه‌وپه‌ری سه‌رپشته کووره‌که‌ت، بتوانن هه‌ركاتیک حه‌زیانلیبوو، به‌بینیمزاو
مۆرى پولیس، وەك دوو ماله دراوسى سه‌ردانی يەكتربکەن.. که‌ی؟!.

ناو فروکه - سه‌عات نو چاره‌ک کەم

ھەستیکى تەلىسم او ختووكه‌ی ناخمدەدا. خۆم لەساتیکى گەلی بەختیاردا
دەبىنم. بەلام حەزدەکەم بچمە بنجوبناوانىيەوه، تىېگەم كە ئاخۇ ھۆيەكەی
چىيە؟!.

ئاگام لەخۆمە دىتەوهيدام، كەلەوەبەر زۆرم پىيۇوتراوه: "تۆپىيەت لەم
سەرزەمینه براوه‌وه، خەيالىكى دۆنكىشۇتىانە ھەللىداويتە ئاسمان و، بىنەوودە
ئەو ئاسمانەت پىتەيدەكا!". ئا.. وام پىيىدەووترا. كەچى ئەوهەتا ئىيىستا بەراستى
بەئاسمانەوەم، ئەو ھەستە تەلىسم او يە كەيل و مەستمەدەكا!.

ئەرى تۆبلىيەت ئەوهى پىيمۇوتراپىوو، راست نەبۈوبى؟!. نازانم.. باپى بىنېمەوه
سەرزەوى، بىرىكى لىيەكەمەوه. بەلام ئىيىستا لىيمگەرپىن. نانا.. باخۆم
لەخۆمگەرپىم. ئىيىستا من بەراستى بەئاسمانەوەم.

سه‌عات نوو نىيو

بەئاسمانەكەی خۆمەوەم و دەخۆمەوە، كەچى (سەرزەمینه‌كەيان) بەرۆكم
بەرنادا. ئەوهەتا سەرمتاوەتە پەنجەرەكەوه، چاوم بىريوەتە قوڭايى ئاسمان و،
لەناكاوييکدا راپورتەكەم دىتەوهيداد.. راپورتىك لەو ملىونەهايەى، رۆژانە لەسەر
زەمين فرکوهووپىيانه و بەيەكدادىن.

بەسپېرى دوكتور (سەھيل ادریس)، وەك بەياننامەيەكى نەينى بلاۋىكاتەوه،
دانەيەكى دامى و وتيشى: تکايە هەتا لىيرەين بەكەسيتىرى مەدە، چونكە
حەزناكەم پىيمبۇوتى: ھاتووه لەكۈنگەرەدا ئازاوه بىنېتەوه.

راپورته‌که لەبارهی چەوساندنه‌وهو ئازاردانی، شاعирیو نووسه‌ره پیشکەوتتخوازەکانی (میسر)‌ووهبوو، كەبەنیازیشبوو لەزمارەی داھاتووی گۆقارەکەیدا (الآداب) بلاویبکاتەوە. نوینەرانى (لوبنان) بەگشتى و دوكتۆر سەھيل بەتاپیبەتى، بەدریزىي رۇزانى كۆنگرە كۆششىكى مەردانەيان بۇ داكۆكىكىردن لەو شاعیریو نووسەرانەو، لهوانەی (سۆدان و مەغريب و بەحرىن) يشكىد.

سائىستا واكۆنگرە تەواوبۇوەو، ئەلمائەتامان جىيەيشتۇوەو بلاوهمان لېكىردوه. كەوابۇو باراپورته‌که لەجانتا دەستىيەكەم دەرىيىنم، بىدەم بەكاك جەلال (دەباغ) بىخويىننەتەوە.

تىپىنى:

- 1- دوكتۆر سەھيل و نوینەرانى لوبنان، ئاسىنى ساردىيانكوتا.
- 2- عبدالجبار السحيمى مەراكىشى و جىلى عبدالرحمانى سۆدان و ئەمەكەى ئەرددەنىش، هەربەدەر دەچۈون.
- 3- كۆنگرە بەباشى نەزانى بەئاشكرا ناوبىبات و بلىنى: نووسەران و شاعيرانى ئەم يا ئەو ولات - خوانەخواستە - دەچەسىيىرنەوە. بەلكو وتنى: ئىيمە دىزى چەوساندنه‌وهو ئازاردانی نووسەران و شاعيرانىن!

سەعات دە چارەك كەم

كاك جەلال راپورته‌که دەخويىننەتەوە. من سەرمناۋەتەوە پەنجەرەكەوەو بەدەرەوەدا ھەلدەپوانم. چۈننەتىي وەرگەتنى راپورته‌کەم لەدوكتۆر سەھيل دىئتەۋەپىرو، باباسىيىكەم.

ھەردووكمان لەگەل مىشال سليمان و محمد دکروب و مىشال عاصى و ادونيسدا پىكەوە راوهستابوونىن، كەمن باسمەيىنايە سەر نووسەرانى كوردو، بايەخدانىان بە(الآداب) وەك گۆقارىيى ئەدەبىي سەركەوتتوو. ئىنجا داوام لېكىردى كەپىۋىستە

ئەویش، لایهک لەئەدەبی کوردیبکاتەوە دەرفەتىّكى بىداتى، كەنمۇونەی لېيىكە وىتە بەرچاوى خويىنەرانى گۆفارەكە. مىشال عاصلى ھەلیدايىو پىشىنپارىزىكىد، كەگۆفارەكە فايىلىكى تايىبەتى لەبارەتى ئەدەبى کوردىيەوە بىلاۋەتكاتەوە. بەلام دوكتور سەھيل وىتى: نە.. باشتىروايە جارى لەچەند زمارەيەكدا، چەند نمۇونەيەكى لېيىخىرىتە بەرچاوا تا خويىنەران كەمېك شارەزايىبن، ئەوسا فايىلە تايىبەتىيەكەي بۇ سازىدەكەين. لەسەر ئەمە گونجاين و بەلىنەمدايە كەگەرامەوە ئەو ئەركە بەجىبىيەن. ئىنجا بەدوای ئەم قىسىم باسىدابۇو كەراپۇرتەكەيدامى.

بەلام سەبارەت بەئەركەكە، قىسىم خۆمانبى من ئەو دوو مانگە هاتوومەتەوە، ھەرچەند سەرمەتىناوە سەرمىرىدۇ، تۈزقىالىكىم لېيىۋەجى نەھىنراوە. سامنىش وابەنۇو سەرەنە كوردى دەسىپىرم.. بەلکو!..

بەغدا - 1973/11/14
هاوكارى - ژ/ 1973/11/30 - 1995

شەشم : لەگەل نۇوسمەرە كوردەكانى ئەرمەنیيە سۆقۇتىدا

لە كۆبۈونەوەي يەكەمى كۆپ شىعىرىيەكەي (يەريقان)دا، كارلىنى چەچانى و عەقىدى خەۋەمناسى. كاك جەللىش پىشىر ناسىبىوونى. گەل خۆشحالبۇون. ئىيمە داوا مانلىكىردن، كەكۆبۈونەوەيەكمان لەگەل ھەموو شاعىرو نۇوسمەرە كوردەكانى يەريقاندا بۇسازىكەن. ئۇان لەئىمە زىاتر بەتەنگەوەبۇون و، ھەرزۇو گونجاين.

دواي نزىكەي سى سەعات، هاتتنەوەو بىرىيانىن بۇكۆبۈونەوەكە. كۆر گەرمبۇو.

كەدانىشتن، كارلىن دواو وىتى: "برايان جەلال و حسەين.. دووبارە بەخىرىيەن و سەرچاوانمان. بەپىيوىستى دەزانم پىشەكى بىرادەراتنان پىپىنەسەنەن. ئىنجا بەرىز پىددەھات و وىتى:

عارهبی شه‌مۆ: لەسائی 1918(موه، ئەندامى حىزىسى كۆمۈنىستە. دامەززىنھەر و يارىدەدەرىيکى گەورەئىدەبى كوردىيە لەئەرمىنیا. ژمارەيەكى نۆر چىرۇك و رۆمانى نووسىيون، كەگەلىكىيان بەزمانىتىريش بلاۋىكراونەتەوه.

خالد چاتۇپىف: سەرۆكى بەشى خويىندىنى كوردىيە لەئاكاديمىيە ئەرمىنیا. گەلى كتىبى مىرۇوپى لەبارەى كوردەوه نووسىيون. لەوانە (پەيوەندىيى نىيوان گەل كوردو گەلانى يەكىتى سوقىت).

بارى مەعبوود: لەبەشى كوردىي ئىستىكەى يەريقاندا كاردەكا.

جەمیلەي جەلیل: گۆرانىبىيىزىكى ئىستىكەى كوردىي يەريقانە. هەروەك مۇسقىقارانىشە. برازى عەبدۇ، وەزىرى ئەسۋ، حەمۆى بەرسىگۇ: لەكارمەندانى بەشى كوردىي ئىستىكەى يەريقان.

عەگىدى خلۇ: يەكىكە لەدەستەي نووسەرانى رۇزىنامەي (رىپىاتازە) و وەرگىزىرە. **نادۇم مە حەمەودۇف:** وەزىرى گواستنەوەي ئەرمىنیا يە. گەل كتىبى مىرۇوپى لەبارەى كوردەوه نووسىيوه. لەوانە (مىرۇوپى كورد). هەروەها رۆمانىش دەنۇوسى. (دەنگى دايىم) رۆمانىيىكى بەناوبانڭىتى.

جاسمى جەلیل: شاعيرىيکى ناودارى ئىمەيە. لەدەمەكەوه شىعر دەنۇوسى. (رىپاكىتىرى) يەكىكە لەكتىبەكانى.

حاجى جنلى: پىرۇقىسىۋەرە. گەل كتىب و نووسىينى ھەن، بەتايبەتى لەبوارى فۇلكلۇردا، كەھتا ئىستا دە بەرگى لىچاپكراوه.

مېكاپىل رەشيد: شاعيرە. ھەندى لەشىعرەكانى وەرگىزىرەنەتە سەر زمانى رووسى و ئەرمەنلى. دواى ئەم پىيناسىنە، كەوتىنە گفتۇرگۆكىدەن. پىتر پرسىيار لەوان و وەلامدانەوه لەئىمەوه. پوختەي قىسەكانىيان ئەھەبۇو كەدەيانووت:

- چاومان لەدووتانە.

- بەپەرۇشەوه گۈئى بۇ دواھەوالتان ھەلدەخەين.

- هەستونەستمان لەگەلتانە.

- ئىمە بەختىارو ئاسوودەين. بەلام بەختىارى و ئاسوودەيى ئىيۇدشمان لەلا مەبەستە.

- داخ.. بارى ئەدھبى و روشنىيريتان بەوردى پىنزازىن، بۆيە بەم هاتنانەي ئىيۇدشمانان گەشكەداردەين.

- ئەو رايەمان بەبرا نووسەر و روشنىيرەكانى لاي خۆتان رابگەيەن، كەئىمە پىتى لاتىنى بەپەسەندىر دەزانىن بۆزمانەكەمان.

ماوهىكى باش دواين. زۇر باسوخوازى ئەدھبى و روشنىيرى هيىرانەكايەوە، قىسىيانلىيەكىشىاندا ئىمامىدەبووه دەمەتەقى، بىرۇپاى جىاوازىيان لەسەر دەووترا. تالەئەنجامدا (كارلن) دانىشتتەكەي كۆتا يى پىھىنەو و تى: "ئەم بىرادەرانە ئىشيتىريشيان ھەيە، باماتلىيان نەكەين".

ئەوسا بەونيازى پىش كەرانەوەمان، جارىكىتىريش لەگەلىياندا دابنىشىن، بلادوھمانلىيىكىد.

تىپىنى :

كارلن چەچانى خۆى، كەبەدرىئازى ئەو چوار رۆزەي لەيەرىغانبووين لەگەلماندابۇو، ئەندامى دەستەي بەرىيەبەرى يەكىتىي نووسەرانى ئەرمىنیاۋ، سەرۆكى يەكىتىي نووسەرانى كوردى ئەرمىنیا، كە (30) سى ئەندامىيان ھەيە.

.1973/12/14 - 197 / ھاوكارى-

دیکھاڑ

گفتوگویه‌ک له‌گه‌ل حسین عارف

- کاک حسین عارف له‌سالی (1936) دا له‌شاری سلیمانی له‌دایکبووه، خویندنی سه‌ره‌تایی و ناوهدنی له‌ویدا ته‌واوکردوه. له‌سالی (1965) دا خویندنی به‌رزی له‌کولیبیه‌ی حقوق له‌بغدا ته‌واوکردوه، نئستا موچه خوریکی میریبیه هه‌رله‌بغدا.
- یه‌که‌م نووسینی له‌سالی (1954) دا له‌رۆژنامه‌ی (ژین) دا بلاوکردوته‌وه که بربیتیبووه له‌پارچه په‌خشنانیک به‌ناوی (بۆیه نئمه‌موی بژیم).
- یه‌که‌م چیزکی له‌سالی (1957) دا به‌ناوی (چای شیرین) دوه له‌گوفاری (شه‌فق) دا بلاوکراوه‌ته‌وه خه‌لاتی یه‌که‌می پیشبرکی گوفاری ناوبراوی له‌چیزکنووسیندا و هرگتووه، که‌ئه‌و و هخته‌و تادوای شوپرشی ته‌موز، چ نئو چیزکه و چ هه‌ریه‌رهه‌میکتری به‌ناوی (محمد صدیق عارف) دوه بلاوکردوته‌وه.
- له‌رۆژنامه‌و گوفاری (ژین و شه‌فق و هیواو بلیسه‌و رووناهی و راپه‌پین و برایی و تووتنه و به‌یان و ئازادی و نیسلاخی زه‌راعی) دا به‌رهه‌می له‌چیزکو و تاری نئده‌بی و کومه‌لایتی بلاوکردوته‌وه.
- جگله‌وه نئم به‌رهه‌مانه‌شی به‌نامیلکه بلاوکردوته‌وه:
 - 1- کامه‌ران و هۆنراوه‌ی نوی- لیکلینه‌وه- 958.
 - 2- فتاو نقده- گوبینی چهند پارچه شیعریکی کامه‌ران مووكى بۆعه‌ره‌بی- 959.
 - 3- له‌کورپی خه‌باتا- کومه‌له چیزکیکی کورت- 959.
- نئستا نهندامی دهسته‌ی دامه‌زینه‌ری یه‌کیتی نووسه‌رانی کورده.

پرسیار:

لهم ماوهی دواييده، گهليک بهرهه می چيروک له چاپدران. ئايا تقو لبه ر
رۇشنايى ئەو بەرھەمانە رات چىيە بەرامبەر بارى ئىستايى چىرۇكى كوردى؟.
ئايا دەتوانىت باشترينى ئەو بەرھەمانە دەسىنىشانبەكتى و بۆچى؟.

وەرام:

بەپىي ئاگاداريى من بەدرىزايى ھەردوو سالى (967 و 968)، ئەم چىرۇكانە بلاوکراونەتەوە: (شىمالى شوان- محمد صالح سعيد) و (لىوي ئاگرىن- أمين ميرزا كريم) و (نەريمان چى ليھات- محمد على مەدھوٽ) و (دارەكتى بەرمالمان- احمد محمد اسماعيل). بەلام لەسالى (1969)دا وەك بەرى ئاوييى مەنگ بەربەيت، ئاوهە لىشاۋى بلاوکراونەتەوە ئەمانەن: (بۇوكەشۈوشە- دوكتور مارف خەزندار، لەسالەدا بلاوکراونەتەوە ئەمانەن: (بۇوكەشۈوشە- دوكتور مارف خەزندار، بۇومەلەرزە لەگۇمى مەنگا- كاكە مەم فخرى) و، (دە چىرۇك- دوكتور كاوس قەفتان) و، (ئەلەمان كوردى- دوكتور مارف خەزندار) و، (ژيان و ئەشكەنجە- ئاپاسته) و، (ئادەمیزاد- مەرمەن مەممەت أمين) و، (نەواي ھەتىي- ساجد ئاوارە) و، (زەردەخەنەي ژيان- جىهان عمر) و، (كولەمەرگى- ئاگرىن). جائاخۇ خويىندەوەو لىكۆلىنەوەي گشت ئەم چىرۇكانە، بەچ ئەنجامىكماندەكتەيەن؟! بەرای من بەدوو ئەنجامى بىنەرەتىماندەكتەيەن:

يەكەم: دەركەوتى سەرتاي پەرسەندىن و پېشىكەوتتىكى دىيارو ئاشكرا لەھونەرى چىرۇكنووسىنماندا، لەپۇوى شىۋىي نووسىنەوە (بارى ھونەرى) بەتايبەتى و، لەپۇوى ناوه رۇكەوە بەگشتى، كەئەمە بىڭۈمان ئەنجامىكى دلخۇشكەرو شادىيە خشە.

دۇوەم: وەكىتىش جىڭەي سەرسۈرمانە، كەكارەسات و بەسەرھاتى ھەمە چەشىنەو پېرچىرى نۇ سالى رابوردووى نەتەوەي كوردىمان، كەئىمە گوايىھ باسى چىرۇكە كانمان لەزىيانى رۆزانەي ئەو ھەندەھىنچىن و بۆئەویش دەننۇوسىن، لە

بهرهه مانهدا رووننه بوتەوە نانويىنرى! ئەگەر ئەمە وەھابى دەبى ئەۋەش بووترى، كەخۆزىنەۋىيەك يَاھەلەتىيەك لەلای چىرۇكنووسەكانمان ھەستپىدەكرى. رەنگە ھۆى ئەم بارە ناھەموارە نەھىننېيەك نەبى لەمروقى ھۆشمەند شاراوهبى. بەلام من ئەمە تەنیا سەرنجىكەو دەرىدەبىم، كەدەكرى بەنۇر باردا وردىكىتەوە.

بەلام بۇباشتىرىنى ئەو بەرھەمانە، بەپايى من (دە چىرۇكە)كەى دوكتۇر كاوسەو، بەدوايدا (بۇومەلەرزە)كەى كاكەمەم، كەبەتايبەتى لەشىيەتى نۇوسىن (بارى ھونەرى)دا پەسندىدەكەم، پىر لەباسەكانى كەمۇكۇرپىيان تىددادەبىنم. ئەمەش ئەۋە ناگەيەنى كەبەرھەمەكانىتىر گشتىيان لاوازو كالۇكىرچەن. نەخىر.. من دلىتىام كەبەپىيى پىوانەت قۇناغى ئىستامان، گەلەكى سەركەوتۇويان تىدا ھەيەو، بىگە لەزۇرىيەياندا پىشىكەوتىن دەبىنم و ئاسۇيەتى نۇيىبەدىدەكەم.

پرسىyar:

بەلای تۆۋە نىشانەتى چىرۇكى سەركەوتۇو، چ لەناوھەرۇك و چ لەشىيەتى نۇوسىندا چىيە؟!

وەرام:

من ھەرچەندە لەو باوھەدانىم، كەئەدەب و بەتايبەتى چىرۇكنووسىن، برىتىيەتى لەوھى و لەغەيىبەوە بەنۇوسەر رابكەيەنرى. بەلام باوھەرم بەوە گەلەك بەھىزە، كەپىشەيەكى زۇر وردو سەخت و سەتمەو، بەھەرە توانماو دەسەلەتىكى ئەوتۆى گەرەكە، كەتەنانەت زۇرجار بۇنۇوسەر و شاعيرەكان خۆشىيان واخۆيدەنۈيىنى، كەوھىيەو لەغەيىبەوە پىيەرادەكەيەنرى!! دەسا ئەگەر باسەكە وەھابىتە پىشچاۋ، دەبى پىشەكى ئەو مەرجانە دەسىنىشانبىكەين، كەپىيويستە لەو كەسەدا ھەبن،

کەدەشى بىيىتە نۇو سەرەيىكى سەركوتۇو. من بەشبەحالى خۆم، ئەم مەرجانەم بەلاوه
پەسىدىن:

یه که م: ده بی مرؤوفیکی زیره ک و وریا و چاکرا و هبی.

دوم: دهی خاوه‌نی بیروه‌شیکی قوول و توانای سه‌نجادانیکی وردی هه‌بی.

سییهٗم: دهی خاوه‌نی ههستونه‌ستیکی ناسکی کاریگه‌ری گهش و یوخت و زیندوویی.

چواردهم: ده بی له پی خویندنه و هو بیستن و بینینه و هو زانیارییه کی گه لی
فراآنی له بارهی ئەم ژیانه ئالۇزۇ جەنجالله و هو خویدا پىکھىتىابى.

پینجهم: دهبي خاوهني فلهسه فهه يه کي ديارو ئاشكрабي لهڙيانداو، پيشه هي ته نيا رهشکردن وهي زورترین لاپهره سپي نه بي، بهونيازه هي به زورو ترين کات
پييبو وترى: نووسه را!

شەشم: دواجار دەبى ماوەيەكى پەراوەكردىنى ئەوتۇى لەنۇسىندا بەسەر بىردى، كەشارەزاي كونوقۇزىنەكانى ھونەرى باپەتى نۇسىنەكەيپۈوبى، كەئەمەش لەپەكىتكەوه بۇيەكىتكەچىر جىاوازىي تىىدەكەۋى.

من ئەم مەرجانەم بۇيە خستنەرپۇو، تادەرىيىخەم كەچىرۇكى سەركەھەتتوو لەدەست كام نۇوسەردىٽ، لەكامىيان چاوهرىيىدەكىرى. وەكتىريش دەلىم: ئەگەر ئەوانە مەرجى مەرۋىقى نۇوسەرپۇو (بەتايمەتى چىرۇكىنۇوس) بن، ئەم مەرچەكانى چىرۇكى سەركەھەتتوو چىن؟. بەلاي منەوە بەشىيەتەكى گشتى لەمانە بەدەرنىن: لەگەم: رەۋدەنلەنگى، ھەللىڭ، دەدەن، ئەم ڈېيانە ئائىلەز بەرقدار ائەنە، ئادەمىيەن.

دوروه: و هستایانه له قالبیکی رازوهی نه خشینی دلگیرا بخربته وه پیشچاوی
ئاده مزداده خوی:

سیّم: به مرچیک هله‌لوبیست و سه‌رنجیکی تایبه‌تیی نووسه‌ر هه‌ربه‌و
ئاده‌میزاده رابگیه‌نی، لهباره‌ی ژیان و چونیتیی چاره‌سه‌رکردنی گیروگرفته‌کانی،
که‌بۇ ئامانچىك بىھىز ئەنخامىڭ لەم رووه‌وه دىارىيىكا.

جابیگومان لەيەكدانى مەرجەكانى پىشۇو لەگەل ئەماندا چىرۆك و چىرۆكنووسى سەركەوتومان دەسگىرەخا، كەئەمە پۇختەي هيواو ئاواتىكە بۇدۇپۇزى ئەم ھونەرە لەئەدەبى نەتەوەكەمانداو، ھەمېشە لەناخى يىروھۆشى مندا دەدرەوشىتەوە. ئەوهى باسمىرى رامەتكىشى بۇدىيارىكىرىنى دوو نىشانەي كەموکورپى زەق لەقۇناغى ئىستاي ھونەرى چىرۆكنووسىنماندا نىشانەي رووكەشى و ساكارى.. رووكەشى لەناوھەرۆك و ساكارى (بەماناي نەشارەزايى) لەشىۋەدا، (واتە لەرۇوى ھونەرىيەوە). بىڭومان كاتى من ئەم رايە دەردىپم، وەنەبى لەوە بەئاگانەبم (كەلەپەراوردىرىندا)، ئەم ھونەرە لەئەدەبەكەي ئىيمەدا ھېشتا لەسەرتادايەو، بارى رۆشنېرىيى نەتەوەكەشمان بەگشتى (ئەنجامى ھەندى ھۆى تايىبەتى) لەكاروان دواكەوتەو، نۇوسمەنەخاتە بارىكى ناھەموارى پې لەداخوخەفتەوە. بەلام من بەشبەحالى خۆم، ھەرگىز رازىنابم نۇوسىنەمەتسەر گىرۇدەي ئەو دوو كەموکورپىيەبى، بەلكو رەنجى فەرھادىدەم بۇزالىبۇن بەسەريانداو، دواجار بەدىھىننانى ئەو ئاواتەي، كەوەك وتم ھەردەم لەناخى يىروھۆشىدا دەدرەوشىتەوە.

پرسىyar:

لەھۇوتىرى لەم سەردىمەدا، لەتاو گشت لەكەكانى ئەرەبدە، چىرۆك لەبرەودا يەو چۆتە رىزى پىشەوە. تۇرپات لەسەر ئەمە چىيە؟!

وەرام:

من بىئەوەي ھەربەئاستەمېش لەبايەخ و پايەي شىعر كەمبىكەمەوە، چ لەرەبوردوو چ لەئىستاوج لەداھاتووشدا، بەلام زۆر بەپەرۇشەوە لايەنگىرى ئەو وەتەيەدەكەم، باوھەرپىكى تەواوم پىيى ھەيەو، ھىننەي پەيوەندىي بەخۆمەوە ھەبى، بەھەمۇ توانامەوە كۆششى بۇدەكەم. لەگەلئەوەشدا باسەكە لىيۇانىكى دۈورۈدىرېزى دەۋىو، پىيۆىست بەبەلگەھىنەوەيەكى زۇردىكە، كەلىرىدا ئەو ماوھىيەمان نىيە.

پرسیار:

باری رهخنه لەئەدەبەكەماندا چۆن دەبىنى و، رهخنه بەلای تۇوه دەبى
چۆنې؟!..
وەرام:

بەداخەوھ بارى رهخنه لەئەدەبەكەماندا تارىكونۇوتەك دەبىنم. بەلام ئەمە
ئەگەرچى بەسەرىك جىڭەي داخە، بەسەرىيكتىر بەلای منهوھ ئەنجامىيکى
دواكەوتۇويى ئەدەبەكەمانە بەگشتى. ئەي ئەگىنە كەي ئەۋە رەخنەيە دەگىرى و، كەي
ئەۋەش دەستوورى رەخنەگىتنە كەپەيرەودەكىرى؟!.. سەيرە!.. هەرييەكە لەنۇوسەرە
شاعىرانمان دەيھەۋى بلىنى: تەنیا خۆم و كەسيتىنا!.. لەكاتىكىدا پىيويستە بلىنى: خۆم و
گاشت نۇوس رو ش.....اعيرانىتىرى نەتەوەكەم. برايىان.. بەتايمەتى ئىدۇھ
چىرۇكنووسان.. باىلنىايىن كەھىشىتا هيچمان نەگەيشتۇويىنەتە ئەورادەيەي، پاشنى
لىېكەينەوھ بلىنىن: واھونەرى چىرۇكنووسىيەمان لەئەدەبەكەماندا گەياندە لوتكە.
گاشتمان لەئىستادا خۆمان بۇئامانجىك دەكوتىن.. ئامانجى پىيکەيىنان و پەرەپىيدان و
پىشىختىنى ئەم ھونەرە لەئەدەبەكەمانداو، دواجار سەرخىستى بولۇتكە. راستە
تىاماندا ھەيە كەبەپەلەپروزى، بەرەمى كالۇكىرچەخاتە ژىرچاپەوھ، تىاماندا
ھەيە ھىشىتا لەئەلفوبيي ھونەرەكە تىنەكەيشتۇھو، تەقەلا دەدا بەزۇوتىرىن كات
بچىتەپىزەوھ، تىاماندا ھەيە.. هەت!.. بەلام لەھەمانكادا ھەمۈمان لەبەراوردىرىنىدا
لەگەل چىرۇكنووسانى نەتەوھ پىشىكەوتۇوه كاندا، ھىشىتا گەلەيىك سوورىن لەلوتكەوھ،
كەئەمەش وەك لەھەبەر ئىششارەتم پىدا، ھۆى لەھە كارىگەرتى ھەيە كەئاسان
بىتەپەرزەين.

كەوابوو بابواربىدىن بەگشت بەھەرھو تواناىيەك، چەندە لەئىستەيدا
لمازىشىنى، بکەويىتەكارو بەرەمى مىشىكى بخاتە پىشچاۋ، كەلەئەنجامدا:
"ئەۋەي كەفەلۆكە دەتۈيىتەوھو لەبىردىچىتەوھو، ئەۋەشى سوودبەخشبى

نامری و ده‌ژی". باماوه‌بدهین و ترسی ئوه‌ماننېبى، كەخراپ سەربىكەۋى و چاك
ژىر.. كەبەرهەمى باش بىرى و بىكەلکىش بىزى! نەء.. بادلىيابىن كەبەرهەمى
نەمر نكولىلىكىرنى ئىستا نايمرىنى و، بەرھەمى مردووش مەدھوسەنلى
ئىستا نايىزىنى. واتە لەئەنجامدا نەمرى هەربۇ بەرھەمى چاكەو، مردن و
لەبىرچۈونەوهش بۆخراپ.

بەلام ئايا رەخنە دەبى چۆنبى؟!. بىدرىزەپىدان دەلىم: رەخنە ئابى بۇ
سەروگويىلاكوتانەوەو بىزاركردن و پشتىساردىكىرنەوهبى و، ئابى بىرىتە
ئامازىك بۇتولەسەندنەوەو هەلپىشتنى رقوكىنە بەپۇوى يەكتىدا. بەلكو دەبى
بۇرپىڭەنىشاندان و راستىكىرنەوەي هەلە و چەوتى و، دواجار بۇسۇود
لىدۇرگەرتىنى.

پرسىyar:

لەھوو ترى نوو سەر لەبى لەنۇو سىينىدا نەترسىنى. راي تۇر بەرامبەر بەم و تەي چىيە؟!.

وەرام:

بىيڭومان منىش سەرومۇ لەگەل ئەو و تەيەدام. بەلام كامەيە ئەو نوو سەرەي
كەدەتوانى لەھەموو دەوروزەمانىكدا، نوو سىينەكەي لەو هەزارويەك چورتمە
بېرپىنىتەوە، بەسەر ئەو هەزارويەك كۆسپەدا سەرىبىخا كەدىنەپىيى، هەتا
بىتوانى بىسەلمىنى كەنەترسەو، كەلەھەموو رۆزگارەكاندا نوو سىينى نەترس
بەخويىنەرانى رادەگەيەنى؟!. ئەمە ئەگەر واما نادانا كەئەو نوو سەرە بەراستى
فييداكارەو، لەئاستى ئەو مەينەتى و ئەشكەنجه و ئازارەدا ملکەچناكا، كە
لەئەنجامى ئەو چاونەترسى و سەرسەختىيەيدا دىنەپىيى! . بەلام خۆئەگەر
مەبەستىيش لەپرسىيارەكە دىيوه كەيتىبىي، واتە دىيى هەلپەرسىتى و راکردن
بەدواي سوودى خودو، هەلپەپىن بەزۇرنازەننىكى نۇئى كەدەبىتە

خاوهندسه‌لات و، ئەو نووسه‌ره بەپىي كات بۇي بەكىنۇوشىدادى، ئەو بەلاى منه‌و ترسنۇكەو بىبایەخ، كەدەبى بەرلە عنەتى (ئاھورەمەزدا) بکەۋى و، بکرىيە دەستوپىيەنى (ئەھريمەن).

پرسىyar:

دوا به رەھەمت چىيە و چىيتىريشت بە دەستە وەيە؟!

ودرام:

دوا به رەھەم چىرۇكىيلىنى كورتە بەناوى (خۇويەكى پۈوقەوە، كەنيازوايە لەزمارە (2)ى (دەفتەرى كوردەوارى)دا بلاۆبکرىيەتەوە. ئەوەشى ئىيىستا پىوهى خەرىكم، كۆمەلە چىرۇكىيەكە، بىرىتىيە لەحەوت چىرۇكى كورت و يەكىيلى درېڭىز، دەمەۋى ئامادەيىكەم بوبلاۆكىردنەوە. بەلام ئامادەكىرن لەلاى منه‌و شتىيەكە، توانسى لەچاپدان و بلاۆكىردنەوەشى شتىيىكتىر، كەپارەپۈوول لە ئىيىستاماندا دەورى ھەرە گەورە تىيىدا دەبىيلى.

جىڭە لەوەش دوو چىرۇكى درېڭىز بە دەستە وەن، كەبىيارمowaيە دوايى كۆمەلە چىرۇكەكە بىگەرېمەوە سەريان. لەراستىدا من ئىيىستا زۇرتىر حەز بەوەدەكەم، كەپتە خۆم بە چىرۇكى درېڭىز وە خەرىكىبکەم، بتوانم لەماوهى داھاتوودا لەم رووھوھ شتىيەكە بە دەستە وە بىدەم.

1970/2/27 - 7/7 - هاوكاري

لە دىدارىيىكى حوسىئىن عارفدا

ئامادەكىرىدىنى : گۇران مەريوانى

لە مىزۇوی ھاواچەرخى ئەدەبى كوردىدا، "حوسىئىن عارف" وە فيشەكى بىنەوى دەستى كورده كۆچەرېيەكەدەچىت، گەر رىيم بىدەن و بىتوانىن باسى كۆچەرېيکەين دەپۇزڭارى ئەمپۇماندا.. بېبورىن.
كى ھەيە "چاي شىرىن"ى نە خويىندېتىه وە نە تەرىقابىتتە وە.

لە حەفتاكاندا ژەنەرەيشۇونى - جىلى من، تازە ئە و دەمەى تەمەنلىكى مندالىمان دەشكاندو كەوتبوونىنە بالەفرە. ئەوجا لە كۆيىندەرى گىرمان بخواردبا، مىوانى كەمىي مالبۇوينىيە، دەمودەست سەرنجى كابان و خانمى مالماندەدا، تابپوانىن چ لەشەكرو نوقلى مالدەكا. چەند دەنكۈقل، چەند كەۋچىك شەكر دەچاى مىواناندەنى؟! . كە "روانگە" ش دروستىبوو، ئىيمە لە بەردەركى ھۆبەي "كەلەمېردان"دا، دەستەو خەنجەر وە ستابوونىن.

دەكرا جارجار گوئيان بىرادرىرەن، وەلى نەدەبۇ دەكىنلەنپۇچىن! . ھەر ئەوابۇون ئە و دەمەى گوتىيان: "ئەمە ھەبىت و نەبىت، دەستىيىكى حوسىئىن عارفى تىيدا يە! ". ئىيمەش گوئى چەپلەمان بۆلەقاندن! . ئىستاش لە يادمە لە چ لەپەرەيەكى (ھاوكارى) جاراندا، بە چ وىنەوتا بلۇيەكەو، دەستخەتى

"زاده"ی خۆشنووس و کەنگىو، "رایسز لەخوینیاندا"پەخشکرايەوە. ئىمە بۆخۆمان چشتى تىئىنەدەگەيشتىن. دانىشتوانى "ھۆبە"ش گوتىان: "چاواكە، حوسىن عارف بۆخۆي شىتبووه". ھەندىكىدىييان بېزايىان كە گوايە ئەو "نهخۆشە!". ئىمەى مندالكارو بىئەزمۇن، زىدەتر ئەم "نهخۆشىيەمان" وەبەردلان گرت. بەشىتىيى حوسىن! هىچ كەيفمان نەدەهات.

كى ھەيە لەشەوانى بىئەستىرەو خەمناكى كوردىستاندا، لەتك داپىرىھى "چالى جەرگى پىرەژن"دا نەگىريابىت؟. كام لەئىمە "رەقەستۇرۇرۇر" نەبووه، بەخوينىنەوەي "روويكىردىو شاخ"و، دەستبەردارى گشت فەلسەفەو پەرينسىپىكى - مەبدەئى - ئى خۆى نەبوبىتىو، سوينىدى نەخواربى كەئەوיש ئەگەر لەجىيگە قارەمانى چىرۆكە كەبوبايە، ھەر ئەوهەيدە كەرد؟.

سالان ھاتو سالان رۆيى. ئىمە گەورەبوبىن و سنورى ھۆبەي "كەلەمېردانمان" شكاند. رەنگە تىيماندابى ئىستاڭى بەيەكىك لە دانىشتowanى وېش قبۇلكرابىت! كۈژابن.. نەمابن.. زىندانىكرابن.. پەرەوازەبوبىن.. رۆزى دەرۆزانى ئەكسىيل - غورىبەت - رۆمانى "شار" مان خوينىدەوە. دەتگوت لەسەر روانگەكەي حوسىن عارف راماومو، ئەوיש بە پىلەقە دەمباتە ھەيوانى حەوشىو، لەويندەريشەوە دەھۆبەي "كەلەمېردانم" دادەكا! . ئەجارەي، ئەمن بۆخۆم حەزىدە كەپ بەدل بانگراھىلەم و بىئىم: "حوسىن تىكچۇوه!". ئەى كە "گەلەگۈرگ" ھات؟. ھەرھىنەم دەبىرە گوتى: بىريا بەدىدارى حوسىن شادىدەبۈم، دەبىت چ قەومابىت؟!

پاش سالان و ھەفتان و رۆزان، بەدىدارى مامۆستا حوسىن شادبۈم. ئاھىكەم وەبەرداھاتەوە. ئەوجارەي شەرمىنەدەكىدو، دەمتوانى دەسىمماي بىرپوانم. پىيەدەچوو "رۆزگار" دەستى لەگشتىمان وەشاندبى. وەلى مامۆستا حوسىن جىگەرە يىپاپىپەكەي لەم كەنارى لىيەھىيەوە، بەددان رانەدەگواستەوە بۆكەنارى

ئەولای. وەکى جاران پەرشو بىلەو شېرە نەدەھاتە پىشچاو. زەيدەتى لەگۇمىكى شىن و مەنگى ئىير مانگەشەۋىكى كوردىستانى خەمناك دەچوو. تەزۇوى سامناكى لەنىو گييانان دەخست. لەدەم گۇمىكى ئاوهادا، گفتوكۇمان دەستپېكىرد.

رابۇون :

"چاي شىرىن" دەمى ئىيمەى كوردى شىرىيەتكەر. "كلا芙ەيەك ژانى توورە، بىرۇ فيكىرى ئالۇزاوتىو - توورەتىر - كردىن. وەلى پاش چەند سالىك مامۆستا حوسىن عارف، چ وەك چىرۇكىنوس وچ وەك مىرۇق، كاملىتو پېزەزمۇونتىر، راست و رهوان و بىپېچۈج وپەنا، ھىدىيەيىدى گرى كويىرە كلا芙ە ژانە كانمان دەكاتەوە. نەيىنى و فەلسەفە لەم بوارەيدا دەبى چىبىت؟!.

حوسىن :

زۇرىبەدەگەمەن، تەنانەت لەناو گەلە پىشكەوتۇوه كانىشدا واهەلەدەكەۋى كەنۇوسىرەيىك لەتمەنىيىكى زوويدا بگاتە پلەي كاملى و، لەپادەي ئاسايى تەمەنەكەي تىپەربىكا. كوردەكەي خۇشمان ھەروتىقى: كەس لەپىزى نابى بەكۈرى. بۆيە منىش ئەگەر گەشتىك بەسالانى دوورودىرىشى تەمەنە ئەدەبىيەكەمدابكى، دەردەكەۋى كەلەدەگەمەنەكان نەبووم و لەپىزى نەبووم بەكۈرى. بەلكو پلەبەپلە رىڭاكەمېرىيە، چەند چووبىمە تەمەنەوە (كەوەك دەزانىن تەمەنىيىكى پېرۇچەرە لەكارەسات و بەسەرەتلى جۇراوجۇر)، ھىنە تاقىكىرىنەوەم لەگەل ژياندا پىتر لەلاكەلەكەبۇوه، لەئەنجامدا ھىنەدەش پىتر لەبەرەمە ئەدەبىيەكەنما رەنگىداوەتەوە.

من رەنگە سووکە جياوازىيەكم لەگەل ھاۋەلەكەنما لەوەدا ھەبى، كەيەكەم چىرۇكى بلاوکراوەم (چاي شىرىن)، راستەو خۇ لەدلگىراو دەنگىدايەوەو ھەر خىرا بەخويىنەرانى ناساندم. لەگەلئەوەشدا بەدوايدا، ھەربىڭىگاي ئاسايىم

بۆگەشەکردن و پیشکەوتن گرتەبەرو، پیداچوونەوەیکی خیّرای بەرھەمەکانم لە(چای شیرین)هەوە هەتا (ئەندىشەی مروقیک) بەپوونى ئەم راستىيە دەردەخا. يائەگەر وەكىرى بلىين: من يەكىكم لە نۇوسمەرانە كەھەم بەردەوامبۇوم لەسەر بەرھەمەيىنان و، ھەم لەبەرھەپېشەوەچۈنىش نەكەم تووم. ئىنجا ئەگەر بۇوتى: ئايا نەيىننەيەكە لەچىدایە؟! ئەوا دەلىم: لەبەردەوامىيەكەدايە لەسە بەرھەمەيىنان و، لەتىكەلپۇونى ئارەزۇوەكەيە لگەل خويىندا. ياباوهكىرى بلىم: بەدىيەننانى راستەقىنەي خودى خۆمى لەزىياندا تىيدادەبىنەم، وام لەمېشىك چەسپىپوھ كەلەم رىكەيەوە (رىكەي ئەدەب)، بۇونى خۆم.. بۇونى خىرخوابى و چاكەكارى و شەرافەتمەندى و خزمەتكۈزارىي خۆم، لەئاست كەسانىت لەزىياندا دەسىلمىنەم، ئەمە لەو ئاواتەش بەدرەننەيە كەدواى مردىن (خاسىم پېپۇوتى و خراووم پېنەووتى). واتە زىيانىكىتىر.. ياخود مانىك.. زىندۇوپىيەك.. نەمرىيەك بۆخۆم دابىنېكەم. ئەگەر گەلگاماشەكەي دىرىن، خەيالپلاوهكەي خۆى بۆبەدەنەھىزرابى كەبەجەستە بۆھەتاھەتايە بەمېنى، خۆمن ئەم خەيالپلاوهى خۆم بۆ بەدیدەھىنرى، كەبەناو، كەبەجىپەنجه بەمېنەم.

ئىنجا ھەردهم بەرھەپېشەوەچۈنىش، سىنى ھۆى سەرەكى بەئەنجامىان كەياندوھ. يەكەميان: ئەمەكەي پېشىووھ.. ئارەزۇوە تىكەل بەخويىنەكە. دووھەميان: تاقىكىرىنى وە پۈرچەرەكەي زىيانم. سىيىھەميان: راھاتنە بەردەوامەكەيە، كەبەدەرىزىايى ئەو سالەھايە، ھەزازەھا لەپەرە سپىيم رەشكەرەنەتەوە، تائۇبەرھەمانەيان لېپىكەتۈون. من بەشانازىيەوە دەلىم: لەوەدەچى تاكە نۇوسمەرىيکى كورد، يايەكىكىم لەچەندانىكى كەم كەلەو سالانى پېشىووھدا (لەدواى 1975)هەو، وەك نۇوسمەرىيکى خاونەن پېشە شەوانم بۇنۇوسىن تەرخانكردوھ. واتە بەتايىبەتى بۆيىدادەنىشىم، قەلەمى لېپەدەستەوەدەگەرمۇ، دەبى و ھەردەبى بنۇوسىم. سا لەبەرئەوەشە كەئم سالانە، بەپېزىتىرين سالانى بەرھەمەيىنانبۇووھ.

رابوون:

دەكۆتايى شەستەكان و سەرتاي ھەفتاكاندا، ھونھەر ئەدەبى كوردى بۇۋەنەھەيەكى گەرمى بەخۆيەھەبىنى. "روانگە"ش ھەرلەھە سالانەدا سەرييەلدا. داخۇ ھېزاتان ناوهەراستى ھەفتاكان تائىستا چۈندەبىن؟!.

حوسىن:

ئىمە لەھەختى خۆيدا كەبزووتنهەوھى روانگەمان دەستپىيىكىد، وتمان بارى ئەدەبىمان وادەبىنин، كەتووشى سىستى و مەنكىيەكبووه، ئىمە بەردىك دەھاوينە ناوا گۆمە مەنكەكىيەوە، بەو نيازەي بىشلەقىنин و بىبزۇيىن. واماڭىردو وەهاشىكەۋەھە ئەنجامەكەش ئاشكرايە، كەۋەك بزووتنهەوھىكى نەخشەبۈكىيىشراو، تاناوهەراستى ھەفتاكانى خاياند. بەلام لەۋەبەدواو ھەتائىستا، من وايدادەنئىم كەھەرچىنەو يەكبەدواي يەكدا خراۋەتە سەرئەو بناغەيە، كەروانگە بانگى بۆھەلداو دايىمەززاند. گومانىشى تىيىدا نىيە كەچىنەكان، كەلى رەنگاورەنگ و ھەمە جۇرو كۆكتۇر تۆكمەترن وەك لەبناغەكەو، ھەر دەشبوو وەھابى. بەواتايەكىتىر، ئەھەدەيى لە ناوهەراستى ھەفتاكانەوە بەرھەمەيىنراوەو ھاتۇتەدى، بەزىزادەوە هيواو ئاواتەكانى (روانگە)ى بەدەستەھىنناوە، كەجيڭكاي كەلى خۇشحالى و شانازىيە. ئىستا ئەدەب و ھونھەرى كوردى، لەراادەيەكى ئەوتتۇر كەشەسەندن و پىشىكەوتندايە، (چ لەررووى چەندەكى و چ لەررووى چۈنەكىيەوە)، كەئىمە لەرۇڭكارى (روانگە)دا خەومان پىيەدەبىنى.

رابوون:

وھكى دەزانىن لەم چەند سالانەى دوايىدا، رووتىرىدۇتە رۇماننۇوسىن. (شار) و (ئەندىيىشە) گەواھى قىسەكەمانن. داخۇ ئاستى رۇمانى كوردى چۈندەبىن؟!. تو بلىي ئەھ قۇولە دىرىينە راستىيەت كەدەللىن: شاعير كەچوو تەمەنھۇ دەبىتە رۇماننۇوسى؟!.

حسین:

تۇ وەرە بېرسە: لەبوارى ئەدەبى نۇوسراوماندا، يەكەمچار شىعىر سەرىيەلدا. دواى ماوهىيەكى زۆر ئىنجا پەخشان و چىرۇكى كورت، دواى ماوهىيەكىتىنچا نۆقىل و رۆمان. بۆچى؟! . چەند هوپىيەكى خۆيى و دەرەكى (زاتى و مەوزوووعى) ھەن، كەلىرەدا ماوهى دەرخستىيان بەدۇرۇدرىزى نىيە. بەلام دەتوانىن بلىين كەنمۇونەي خۆپىيەكان، سەختى و گرانىيى نۇوسىيىنى رۆمانە لەچاۋ بابەتكانىيەرەدا. نۇموونەي دەرەكىيەكانىيىش رادەي پىيشكەوتى كۆمەلگايمە لەررووی شارستانىيەوە.

من بەشبەحالى خۆم دواى ئەزمۇونىيىكى دۇرۇدرىز لەبوارى چىرۇكناوسىيىندا، ئەوسا توانىم زەفەر بەرۇماننۇوسىيىنېرم. لەكاتىيەكدا ھەر لەپۇرۇنىيىكى نۇوھەدى دەستدانەنۇوسىيىن، بەئاواتىيەوەبۈوم و ھەولۇم تىيدادەدا. سەبارەت بەئاستى رۆمانى كوردىيىش لەئىستادا دەپىرسم: رۆمانەكان ھەتا ئەمۇر بەزمارە چەندن، تابتوانىن بىرۇپاي بەفراؤانى وەك ھونەرىك لەبارەوە دەرىپىرين؟!. هېشتا لەزمارەپەنجهى ھەردۇو دەست و، رەنگە كەمى زىاتر تىپەرنەكەن!. لەكەلئەوەشدا ئەھەدى دلخۆشىدەكا، زمارەيى رۆمانەكانى پىيىنچ شەش سالى پىيىشووە كەبەچاپگەيەنراون و، چاوى خويىنەرانيان پىيگەشبوونەتەوە، زۆر لەو زمارەيە زىاترە كەبەدرىزىايى سالانى پىيىشووتر ھېنراونەتە بەرھەم. ئەمەش ماناي زىاتر پىيگەيىشتىنى ھەردۇو مەرجەكەي نۇوسىيىنى رۆمان دەبەخشى.

رابۇون:

دەربارەي تەكニك.. تەكニكى ھونەرىي (شار) تان كەبەقەولى سويدىيان: "ئەمدىيۇ ئەودىيۇ دىارن- **Genomskinlig**", شەفاف، رەپۇرەوان، گىرانەوە- سەرد- زمانى حالىيەتى. بەلام "گەلەگورگ" زىيەتەر ئەسالەت و

کولتوروو هونمری ئەوروپايى گرتۇتەخۇ. يىرى دنیاىي فيلم و بۇ نمۇونە هيتشكۆك و نۇوسەرە رىالىزمىيە نوييەكانمان يېرىدەختاتەوە. چۆن فلسەفەي : "تاك-Indirid-هاونىشتمانىيەك" ياخىدەبى، چۆن ملدادەتەۋىنى يان نايىنەۋىنى - جاك لۇندەن، ھىمنگوای. دەئەندىيىشەدا ھەمدىسان تەكニكىدى. مەسەلەتى تەكニك لاي كاك حوسىن چۆنە؟!. ئاخۇرۇوددا لەلاي ئىيۇھە تەكニكى (Struktar) ئى بىۋۇزنىھە، دوايى گىانبىكەن و بەركراس و پانتوڭە دوورايمەكىيدا - گەلەگۈرگ؟!. من وايىبۇدەچم كەتەكنىك لاي حوسىن، مەسەلەتى ھوشيارى و ناھوشيارىيە! لەدوايىشدا ئەو جىيگەگۈرگى و بازدانە لەتەكنىكدا بۇ لەبەرچى؟!.

حوسىن :

بامن لەتۆ بېرسەم: ئايا تو واتلەمن دەۋى كەپىنج ياخود دە رۇمان بنووسمو، ھەرھەمۇيان بېيەكجۆرە تەكنىك بنووسم؟!. بۇچى؟!. بۇ دەست و پىم دەبەستىت؟!. يَا باپلىيەن: بۇ لەسەنورى يەكجۆر تەكنىكدا كۆتۈپىيەندىمەكەيت؟!. ئايا چاكتى وانىيە جۇراوجۇر تەكنىك بەكاربىيەن؟!. بەلنى راستە كە(شار) بەتەكنىكى (ئەمدىيۇ ئەودىيۇ دىيان) نۇوسراوە. بەلام باپىتىلىم (كەھىچ نەبى بەرای خۆم)، رۆمانى (شار) ھەردەبۇو بە وجۇرە تەكنىكە بنووسرايەو، بابەتە تەكنىكىيەتلى لەخۆنەدەگىرت.

ئىنجا سەرلەنۈ من لىتىدەپرسەم و خۆشت ئاماژەت بۆكىدوه: ئايا تەكنىكى (گەلەگۈرگ) وەك (شار)؟!. يَا (ئەندىيىشە) وەك (شار) و (گەلەگۈرگ)؟. ياخىرۇكە كورتەكان ھەمۇ بەيەك شىيۇھە تەكنىك نۇوسراون؟!. ھەرگىز نە.. ئەوهى بەدواي شىيۇھە جۆرىيەجۇرەكانى تەكنىكدا بىڭىرى لەبەرھەمەكانى حوسىن عارفدا (چ چىرۇكى كورت و چ رۆمان)، گەلەيىكى ھەمەرنگەيان تىيدادەبىيەن. واتىدەگەم كەھىچ رەخنەگرو لىكۆلەرەھەيەكى بەئىنسافىيش نكۇولى لەوەناكا، كەمن ئەركى سەرشانى خۆم لەبوارى داهىنانى تەكنىكى نويىدا بۇچىرۇك و رۆمانى كوردى جىيەجىكىدوه.

رابوون:

رەخنەی کوردى شانبەشانى چىرۇك و چىرۇكنووسەكان دەپوا؟.

حسىئەن:

نە.. كەدەلىم نە، مەبەستم ئەو نىيە بلىم رەخنەو رەخنەگەرمان ھەرنەبووهو
نىيە. ھەرگىز نە. بەلام دەلىم ئەمېش ھەمان دەستوور دەيگىيەوە..
دەستوورى ھەلکەوتىن ھەلومەرجى خۆى. واتە ھەلکەوتىن ھەلومەرجى
پىيگەيشتن و گەشەسەندنى ئەو بەرھەمەي، رەخنەو لىكۆلىيەوهى
ئاپاستەدەكىرى. من ئەگەر چىرۇك و رۆمانى سەركەوتۇومنەبى، رەخنەگەر رەخنە
لەچىبىگىرى و لىكۆلەرەوە لەچىبىگىتەوە؟. واتە بەپىي دەستوورەكە،
گەشەسەندنى ئەم دەكەۋىتە پاش گەشەسەندنى ئەو.

رابوون:

پرۇژەي پاشەپۇزتان؟.

حسىئەن:

ئەوەي نەمنووسىيەوە بەئاواتەوەم بىنۇوسم. ئەوەشى بەئاواتىيەوەم
بىنۇوسم، زۇر لەوە لەپىشتىرۇ بەرپلاوترە كەنۇوسىيۇمە. بەلام تو بلىيەت مەرگ
ئەو مەردايەتىيەم لەكەلدا باکاو ھىىندەم ماوەبىدا، كەئاوات بەدىبىيەن؟!.
خۆمەرگىش وايلىھاتوھ، كەكەس نازانى لەزىر ركىفى چى و كىدايە!!.

رابوون:

(گەلەگورگ) كراوه بەفىلم، ياراستىر نامەي دەرچۈونى - تخرج - كاك
(مەھدى ئومىيد گەرميانىيە)، لەيەكىك لەئەكاديمىيەي ھونەر جوانە كانى
سۆقىيەتى لەمەوپىش. هىچ دەزانىت لەوبارەيەوە؟.

حسین:

ههوالی دهستبه کارکردنیم هرزوو له پژنامه یه کی خوماندا خویندهوه. دوایی بهدهمی ته اوکردنی و نیشاندانیم له ئهوروپا پیگه یشت. به لام دواههوال که پیمگه یشت له براذریکی دیرینه و ببوو که فیلمه کهی دیوه و تی: (بهداخهوه که ههربه ناوو بههندی کارهسات چیزکه کهی توییه، دهنا زور له ویان دور خستوتنهوه، ده سکاریه کی زوری ئه توییان کردوه، کله ماکی مه بهسته کهی توییاندابریوه). بهه رحال ده بی خوم بیبینم و ئهوسا قسهی تیدابکم.

رابوون:

داخو دهکری به پریزتان به پیی توانا، پیناسیکی دهرهوه ناووهوهی (حسین عارف) مان بدھیتی؟.

حسین:

لهدرهوه ناووهوه مده پرسیت؟!.. ئه یه وو! ئه گهر به پیی ناووهه مبوبوایه، ده ببوو له دیزه مانهوه، یائه و دتا ئه م گوئی زه مینه و هه رچی له سه ر پشتیتی، تیکیده مهوه سه رله نوی به پیی خواستی خوم، خواستی ئه دیبانه کی خوم دروستیکه مهوه، یائه و دتا هرزوو خوم تونا ده کردو، چیتر بوار منه ده دا چاوم به دیوی ده رهه مدا هه لبینم و ببینم و داخو خه فهت بخوم و جه خاریکیشم (گله گورگ).

به لام به پیی دوو هم، ئه و دتا هیشتا ده زیم و، روزان و مانگان و سالان به دوای خوم دا به کیشده کم. شانمداوه ته بهرو ملم پیوه ناووه و هکو توو ئه وو ئه ویتر، ریگا که ده برم و هه نگاو پیدا هه لدینم (شار).

خوریکیشده که وی، ئه میان و ئه ویانم له لا تیکه لا و ده بن. ناووه هم يه قده داته وه بو ده رهوه بله سه ده بی. ده رهه شم هاوار ده باته به رناوه هم و، تیدا کپر ده بی و کپر ده که وی. يه ک جیگه گوپکی بیه کتر ده که ن و، سه رو دلوده رون و هه ستونه ستو و ئه شکه نجه و

ئازار، تیکه‌ل بەیەکتردەبن و لیپاندەشیوی و جەنگالدەبن و نازانن کامیان کامیان؟! . کییان کییانه؟!. دواجار حالتیکی ناشوناس و نادیارو نادەسگیر پەيدادەبى، كە چ ناوهوھو چ دەرەوە لەئاستىدا سەرسىمەدەبن و، تەنیا رىكەوتىكەدەبىتە ناوېزىكار (ئەندىيىشە). دەبىنیت كاكى برا.. دەبىنیت ناوهوھو دەرەوەي من، لەچ بەيەكدادان و لەچ عەزابىكى دۆزەخناسادان؟!. ناوهوھم وايدەوی و دەرەوەم ئەوه حايلىتى و، تائەم ساتەش دەرەوە ناوهوھ ئابلووقەو حولەداو، ئىنجا وەرە لىيىدەرچۇ!!.

رابۇون:

سوپاستاندەكەم. ئىستا ھىندەماوه بلۇم: بېياربۇو لەتك مامۆستا حوسىن عارفدا، چەند دىدارىكىدىيىشمان بىيىت. لەوانە: ھەندى بەرھەمى نويى خۆى، پىشىكەش بەكوردانى دوورە كوردىستانمانبىكەت. نۆقىلىكى لەبەردهم كامىرای سىنەمايدا بخويىنىتەوە. دواجارىش ھەندى وىنە بىرىن. هەلۇمەرجى كوردىستان نالەبارە. دەثانوساتدايە رووداوهكان بەخىرايى بىڭۈرپىن. يان بەقەولى باپاپىرانمان: (كەس خاوهنى خۆى نىيەو، كەسىش بەتكەماى سبەينى نىيە). دواجار لەكۆنگرەي يەكىتىي نووسەرانى كوردى (15، 16 - ئۆكتۆبەر) لەشەقلاؤھ، پەيمانبۇو يەكىدىبىيىن و گفتۇرگۇمان درىزەپىيىدەين. وەلى داخىداخان ھەرلەدووھم رۆزى كۆنگرەدا، نووسەرىك دلى مامۆستاي دەخۇرپا رەنغاندو حوسىن دىارنەما. بەوكارە ناشياوهشى، لەگەل رىزىمدا بۇنۇسەرەكە، رىسەكەي مەنيشىكىردهوھ بەخورى و، بەسەدان كوردى پەرەوازى لەئاكسىل، لەپىرپارو حەزو ئارەزۇو، خواست و ناخواستى نىيۇ يېروفىكىرى مامۆستا حوسىن عارف بىيېشكەرد. چ جىيى داخھو داخبۇو.

گۇران مەريوانى- شەقلاؤھ- ئۆكتۆبەرى 1991

گۇڭارى (رابۇون)- ژ/

حسین عارف

له‌ژانی تووره‌وه بُوهه‌واری بیله‌نه‌گی

سازدانی: رهوف بیکه‌رد

حسین عارف ناویکی دره‌وشاده‌ی ناوه‌نده ئەدەبییه‌که مانه، بەتایبەتی لە بواری چیرۆک‌نووسیندا. يەکم بەرهەمی پەخسانی سالی 1954 بەناوی (بۆیه ئەمەوی بژیم) لە رۆژنامەی (ژین)دا بىلەکردوتەوه. لە کۆتاپی پەنجاکاندا بە چیرۆکی (چای شیرین) يەکم ھەنگاولى داهىنەرانەی نايەناو كۆپى ئەم بابەتە ئەدەبییه‌وه. لە حفتاكانىشدا بە (كلاھەيەك ژانی توورە) و (تویشۇرى سەھەریتى سەخت) و دواتر لە (گەلەگورگ)دا، زیاتر دەنگى تايیەتى خۆى چەسپاند. لە بوارى رۆمانىشدا دووجار تواناي خۆى تاقىكىردوتەوه. (شار) و (ئەندىشەئى مرۆقىيەك) بەرهەمی ئەو ئەزمۇونەن. بىچگە لە لېكۈلىئەوه يەكى ئەكادىمى دەربارەي چیرۆکى ھونەريي كوردى و دەيان نووسىنىتى وەرگىپان.

كاك حسین يەكىكە لە كۆلەكە سەرەكىيەكانى بەيانى (روانگە) ئەدەبى و، لە نووسەرە ياخىيانەبوو، كەچاوى نوه يەكى بە چیرۆکى نويدا ھەلھىننا.

ئەم نووسەرە بە هەرمەندە چەند سالىكە بىدەنگە. ئايى خۆى بىدەنگى كىردوه، يان تواناي بەرهەمهىنانى هاتوتە كزى و، ھەنگاوه بە سەر سىاسالىيادەنتىت؟! . ئەگەر وايە دەشىت ھۆيەكى تايیەتى يان گشتى لە پىشت ئەم ئاكامەوه بىت! . ئەم گفتوكۇيە تىشكىدە خاتە سەرلایەنى تارىكىي ئەو نەيىننیيەو، لە زمانى خودى چیرۆک‌نووسەوه وەلامە كان بەرجەستە دەبن.

پرسیار:

حسین عارف لە راپەرەکانى چىرۇكى كورتى نوئىي كوردىيە. بە توانايە كى گەورەوە هاتەمەيدان و، بە رەمەكانى نمۇونەي داھىنان و ئايىندا بىنېنىن. و اچەند سالىيەك بىيەنگە. ئايلاسى خۆيەوە هوئىك بۆئەو بىيەنگىيە ھەي؟!

وەلام:

بەلىٰ وايە.. چوار پىنج سالە بىيەنگەم. لە وەختىكىشدا تووشى ئەم حالەتى بىيەنگىيە بۇوم كە (بە راي خۆم)، لە گەرمەمى چالاکى و لوتكەمى تواناو دەسەلەتدا بۇوم لە بوارى داھىناندا. بۇنۇونە شەھىيەكىان كەئەو وەختە ھېشتا شەوانە بۇماوهى دوو ياسى سەعات بۇنۇوسىن دادەنىشىتم، بېرىارمدا ئەو شەوهەم تەرخانبى بۇراو كىردى چەند (فيكەرە) يەك، كە بۇشەوانى دوايى كالاى چىرۇكىيە كورت بە بالاى ھەريەكە يابىرم. بەلىٰ وامكردو حەوت فيكەرم بەزەيندا هاتان. ئىتر لە ماوهى نزىكە مانگىيەكدا، توانىم پىنجيان بە گېرىيىنم و پىنج چىرۇكى (بە راي خۆم) باشىان لىيېرەم بىيىنم، كە بەرودوا بلاۋىشبوونەوە. يانۇونە يەكىتىر رۆمانى (ئەندىشە مروقىيەك). ئەميشيان تاقىكىردىنەوە يەكى نويىبۇو، كە بەپشتى ئەو تواناو دەسەلەتەمكرد. ئەو يىش بە دەستتۈورى چىرۇكە كورتەكان، يەكە مجار باسە سەرەكىيە كەيم لە زەينى خۆمدا كە لالە كرد. ئەوسا بە رېيکە وتن لە گەل رۆژنامە (هاوكارى) دا، دەستمكرد بەنۇوسىن و ھەرچىم لىيەنۇوسى، لە بەرەوە بۇيانمەناردو، ئەوانىش بە زىجىرە بلاۋىاندا كەرددەوە. ئەو بۇ دوايىش لە دوو توپىيە كىتىبىيەكدا لە سەرەتاي سالى 1991 دا (سالى راپەرەين) كەوتە بەرەستى خويىنەران. بەم پىيە دەبۇو بە دواياندا، رۆمانىترو كۆمەلە چىرۇكىتىر لە ئاستىيەكى ھونەريي سەرەكە تووتىريشدا بە دەستە وە بدەم كە چى وانە كەوتەوە بىگە تووشى ئەو حالەتى بىيەنگىيە شبۇوم، بۇچى؟!

من له لای خۆمەوە هۆی سەرەکى دەدەمەپاڭ ئەو وەرچەرخانە گەورەيە، كە لە ئازارى (1991)دا روویدا، واتە راپەپىنە مەزىنەكەمان. من پىش راپەپىن زۇرجار ج بەنۇسىن و چ لەكۆپ كۆمەلى ئەدەبىدا، سەبارەت بەمۇرە وەرچەرخانە گەورانە و تۈۋەمە، كەبەدەر لەئىرادەن نۇسەر، بەرھەمى داھىنەرانە (ابداعى) دەداتەدواوهۇ، بەرھەمى ھاندانى سىاسى (تحريضى) بەمەبەستى بەدىھىنەنەن دەۋشمى سىاسىي رۆژانە، رىزى پىشەوەدەگرى و نەشۇنمادەكە.

ئىتەپەپىي چۈنىتىي ھەلسۇورپانى بارودۇخە سىاسىيەكە، ماوەيەكى كەم يازۇرى پىىدەچى ھەتا مەسەلەكە دەچىتەوە سەرپەوتى ئاسايى خۆى. خۇچاوجىپانىكى خىرا بەرھەمى ئەو چوار پىنج سالى پىشۇوەدە، ئەو راستىيەمان بەزەقى لەلا دەسەلمىننى. ئەمە هۆى ھەرسەركىيە، لقۇپۇپى زۇرىشى لىيەدەبىتەوە، كەلىرەدا بوارى باسلېكىردىنیان نىيە.

بەلام بىيگۇمان لەپائىدا ھۆيتىش ھەن، كەپەيوەندىييان بەخودى خۆمەوە ھەيە، وەك بەتاسووقۇھە خەرىكىبوونم بەكاوربارى پەرلەمانەوە، بەتاپەتى كاتى كرامە ئەندامىيەكى لىيىنەقانۇنى، كەلەپەرلەمانەكەي ئىمەدا بەپاستى بۇوبەداینەمۇي پەرلەمان و، ئىنجا بەتاپەتىتىريش وەرگىرانى قانۇنەكان بۇكۇردى كەبەعەربى دادەرىزىان، وەرگىرانەكە يەخەمى منىگرت. يَا مەسەلەي ھاتوچوڭىرىدەن لەنیوان سلیمانى و ھەولىردا، كەچوارشەو لەھەولىر لەئوتىلەبۇوم، سى لەسلىمانى لەمالەوە. ياكۆپانى رەوتى ژيانم لەو سالانەدا لەبوارى رۇنامەنۇرسىيەوە، كەسالانىنېكىبوو لەسەرى بەرددەوامبۇوم، سوودم لەدىوه چاكەكەي بۇئەدەبەكەم بىنېبۇو، بۇ فەرمانبەرى لەفەرمانگەي كشتوكال و، بۆخانەنشىنى و، بۆپارىزەر و، ئىنجا بۇئەندامىتىي پەرلەمان بەو شىيەھى باسمىرىد، كەئەمە بۇوه هۆى تىكچۇونى سىيىتى دەواامكەنەكەي شەوانەم لەسەرنۇسىن و، لەئەنjamىدا دابرانم لەبەرھەمەھىنەن.

به هه رحال من له و باوه ددام، که ئه و بىدەنگىيە تاسەرنابى و درەنگ يازوو
ھەربەدەنگىيە وە، گەلىكىش پىرۇزىم لە زەينداھەن، بە تايىبەتى لە بوارى
رۇمانوسىندا.

پرسىyar:

(روانگە) سەرتايى سالەكانى حەفتا، شىلەقاندىنى گۆمىكى مەندبۇو. چاوى
گەلىك لە لاوه نۇو سەرەكانى يىكىرىدە وە، ئاگادار كىردىنە وە يەكى چاكىشىبوو بۆپا كۆدانى
ئە و ئەدەبە باوهى، كەتا ئە و كاتە بالا دەستى مەيدانە كە بۇو. كە چى ئەوانەمى
بانگەشە يانبۇكىردى ئىستى زۆربە يان لە كاروان دواكە و تۈون و، تاقە كەسىك كە توانانى
داھىنانى ھەيە و پاشەكشە يىنە كىرىدۇ (شىئىركۆ بىكەس) ئى شاعىرە. ئەم دىيارىدە يە بە چى
لىكىدە دەيتە وە؟!

وەلام:

پرسىyar كە ھەلسەنگاندىنىكى باشى (روانگە) و دەورى روانگە ئىتىدایە،
كە ئە وەھقە و رەوايە و جىيىخۇشحالىيە. بەلام بۇوەلامى پرسىyar كە دەلىم:
ئە وەندەي مەسەلە پەيوەندىي بە خودى منه وەھبى، برواناكەم لە قەلەمدان
بە (لە كاروان دواكە و تۈو) لە جىيىخۇيدابى. چونكە بە شەھائى خۇم ئە و
ھەلکشانەم بەرەلوتكە ئىداھىنان، ئە وەستايى و شارەزايىيە
ئىشارە تىپىدان، لە دواي روانگە وە بە دىيمەننان. (كىلاۋە كە ژانى توورە) و
(تۈيىشۇوی سەفرىيەكى سەخت) و (گەلەگورگ) و (شار) و (ئەندىيىشە مەرۋەقىك)،
بەرەمە مى سالانى (1971 بۇ 1990) ن. واتە بە درېرېزايى بىسەت سالى دواي
روانگە، من لە سەرداھىنان (بەپىي توانا) بەر دەوام بۇوم و، ھەمېشەش لە چاكە وە
بۇچاكتىر ھەنگاومناوه. خۆنەگەر مەبەستىش لە نويخوازىيە، ئە وە دەلىم:
لە مبوارەدا ھەرنە وەيەك و ئەركى خۆي لە سەرشانەو، پابەندى ھەلۇمەرجى

تایبەتیی خۆیەتی. من نەدەکری بۆربورین لەگەل نەوەکانی دواى خۆمدا بکەم، نەپیویستشەم پێی ھەیە. نەوەی (روانگە) ئەركى خۆی لەوبوارەدا بەجێھیناو، ئیتر بەردەوامبوون لەسەر نویخوازی، لەئەتسوی نەوەکانیتە.

سائەوەی سەبارەت بەخۆم وەتم، بۆهاوریم (شیرکۆ بیکەس) یش ھەروەھايەو، بگەرە ديارترو لەپرووتە. لەگەل جیاوازیيەکدا کەوەک چۆن بۆ من، ھەندى ھۆی شەخسی بۆبییدەنگبۇون ھەبۇون. بۆئەو ھەندى ھۆی شەخسی بۆ بییدەنگنەبۇون و دانەبپان لەبرەھەمھینا، بەھەمان گۇرو تىنۇتووانسای پیشۈۋەھەو بگەرە باشتريش ھەبۇون.

پرسیار:

کاك حسین عارف وەك ئەزمۇونىكى سەرچاوهگىرىي ئەدەبىي ھەيە، لەبوارى رۆژنامەنۇوسىشدا بەھەرەيەكى ديارە. ئاخۇلەنیوان كارى ئەدەبى و كارى رۆژنامەرۆژنامەدا، دىزايەتىيەك بەدینا؟!. يان بايلىق: ئەركى رۆژنامەنۇوسى، لەتوانى ئەدەبى كەمناکاتەوە؟!.

وەلام:

كارکردنى نۇوسەرە شاعير لەبوارى رۆژنامەنۇوسىدا، دوو دىسوی ھەيە. يەكەميان چاکە دووھەميان خرالپ. چاکەكە ئەوەيە كەبەردەوام لەگەل و شەدا دەزى.. و شەي بەمانى جىهانى بەرفراوانى رۆشنىرى لەئەدەب و ھونھەرۇ فيكرو فەلسەفە و سىاسەت و .. هەتد. خراپەكەشى ئەوەيە كەئەم نوقومبۇونەي لەو جىهانەدا بەوبەردەوامىيە، بوارى داھىنانى لەبەردەمدا كەمدەكتەوە. ئیتر ئايى ئەنجام لەلای ئەو نۇوسەرە شاعيرەي دەكەويىتە ئەم داوهە چۆن دەكەويىتەوە، ئەوە بەندە بەكارىگەریي ئەملايەن يائەولايەنە لەسەرى. من بەشبەحالى خۆم سوودى زۆرم لەلایەنە چاکەكە بىنى و، نەمەيىشت بىم بەزىر

باری لایه‌نه خراپه‌که‌یه وه، به تایبەتی کە به دریزایی ئەو سالانه، دەوامىرىدەکەی شەوانم لە سەرنووسىن، بۆ خۆمكىدە دەستوورىيک و لە ئەنجامىدا، خۆم لەو جىهانەی رۆژنامەنۇوسى دادەپرىو، دەچۈومە جىهانى خۆتەرخانىرىدە وە بۇنۇوسىن، كەزە خىرە سوود لىيېنىنە كەشىم لەگەل خۆمدا بۆ بەكىشىدە كەرد.

پرسىyar:

ئىيىستا ئىيۇھ ئەندامى پەرلەمانن لە سەرلىيىستى سەوز. واتە سەربە ئايىدۇلۇزىيا يەكى دىارن، كە حىزبىيک رابەرايەتىيەكەداو، بوارەكەشى سەننۇردا رە كە لە رەاستىدا دەبى ئەدیب و نۇو سەر جىهانبىيىبىي و، ئاسقۇ بىركرىدە وەى گشتىگىرى و ئايىندا فراوانبىي. تۆلەننیوان ئەم دوو روانىنى جىاوازە وە چىز ناھەنگىيدە كەيت؟!.

وەلام:

وەلامى ئەم پرسىyarە چەند جەمسەرىيکى هەيە. يەكەم من لە سەر بىنچىنەي پابەندبوون بە بەرناમە يەكە وە لە لايەن لىيىستى سەوزە وە، بۇ مەتە ئەندامى پەرلەمان. دووھم پابەندبوونم بە و بەرنامە يەكە وە نزىكبوونم دەكەيەننى، لە ئايىدۇلۇزىيا ئەو لايەنە وەى كە خاوهنى لىيىستە كەيە، ئەكەرچى بە ئىلىتىزامى حىزبىايەتىش لە رېزى رېكخستانە كانىدانەبم. سىيىھم گومانى تىيدا نىيە كە سىيفەتە ئەدەبىيە كەم لە پال ئەو دوو مەرجەدا، هوئى سەرەكىيە بۇ ئە وەى لە رېزى لىيىستى سەوزدا، شەرەفى ئەو ئەندامىتىيەم پىيىدىرى. ئەمە جىڭلە وەى كە بەلاي منە وە، (جىهانبىيى و ئاسقۇ بىر فراوانى و گشتىگىرى و .. هەتىد)، ماناى ئە وە نىيە كەنۇو سەر پابەندى ئەم يائە و ئايىدۇلۇزىيا و فيکرو فەلسەفە و هەلۋىيىستى سىايسىنەبىي. ئەمە يەكىكبوو لەو مەسەلانە لە وەختى سەرەنلىدىنى (روانگە) دا، زۆر بەگەرمى مشتومپۇ دەمەتە قىيى لە سەر دەكرا. لە بەرئە وە من هىچ

ناهه ما هه نگييەك لهودا نابىينم، كەھەم ئەندامى پەرلەمانبىم لەسەرلىيستى سەوز، كەلىيستى حىزبىيکى خاوهن ئايىدۇلۇژيايەكى تايىبەتەو، ھەم ئەو ئەدىب و نووسەرەبم كەھەبووم، خاوهن بىرپاراو ھەلۋىيىستى تايىبەتىي خۆمبىم، بەمەرجىيەك پىچەوانەي ئەو بەرنامەيەى لىيىستى سەوزنەبى، كەمن بە ئىرادەي خۆم پابەندىبۇوم، بۆيىبۇومەتە ئەندامى پەرلەمان.

پرسىyar:

ھەميشە خويىندنەوە نووسىن دوو جەمسەى يەكتىر تەواوكەرن. ئىيىستا ئىيە نووسىيەتىن نىيە. ئەى ئاخۇ خويىندنەوەتان چىيىت و لەچ بوارىيڭىدا!؟!

وەلام:

لەنوجىن دابىراوم بەلىنى. بەلام لەخويىندنەوە قەت نە. بىگە رەنگە زىاتر بوبى لەجاران. بەلام ھىىنده ھېيە كەخويىندنەوەم زىاتر لەبوارە كانىيىردايە وەك لەئەدەب، بەتايىبەتى مىرىۋو. ھەرودەها فەلەك و گەردۇونناسى و باسوخوازەكانى فېرىن بۇئاسمان و قۇوللايى گەردۇون، خوليايەكىتىم بۇوە، ھەميشە وىلى تازەترىن ھەوالىيم. دىيارە ئەدەبىيىشەم ھەرخويىندۇتەوە، چ بەرھەمى خۆمان و چ بىيانى.

پرسىyar:

حسىين عارف لەنوجىن كورتە چىرۇكدا ما مۆستايىكى بەدەسەلەتىبۇو. بالەبوارى رۇماننوجىندا خۆى خۆمەلسەنگىنېت.

وەلام:

لەوەلامى پرسىyarى يەكەمدا خۆم ھەلسەنگاند. ئىشارەتمدا كەباش لىيىن زىكبوومەوە، چاك لەررووى ھونھەرييەوە شارەزاي پىچۈپەنا كانىبۇوبۇوم. وەك

د هوو تری: (سر المنه) که م ده سگیر خستبوو. ئگەر كەمیکیش بەوردی سەرنجىدەيتە بەرھەمەكانم، دەبىنیت لە چىرۇكى كورتەوە هەلکشاوم بۇ چىرۇكى درېز (نۇقلۇ) و، ئىنجا بۇرۇمان. لای من واكەوتەوەو تاقىكىرىدىنەوەي خۆمبۇوه. سەبارەت بەو دوowanەش (شار) و (ئەندىيىشە) كەدەكىرى پىيىانبۇو تری رۇمان، من وايدادەن ئىم كەبەباشى هەنگاومىتابۇوه ناو بوارەكەوە، بەلام بەداخەوە راوه ستان و بىيىدەنگىيەكەي بەسەردەھات.

پرسىyar:

وەك نووسەر رو پەرلەمان تارىك، رات بەرامبەر ديموكراتىيى ئىيىستايى كوردىستانى باشدور چىيە؟!

وەلام:

ھەيە.. رەنگۇرۇويەكى ھەيە. شتىيىكى لە بەرچاواه. درەختەكەي ھەندى چروقىكىدوھ. ھەندىيىكىش ورده رەگى داكوتاواھ. بەلام زۇرى ماواھ چروق بىيىتە لقوپۆپ، ورده رەگ بىنە شارەگ و قوولۇپ بىچن.

ئەوي راستىيى ئەم مەسىلەي ديموكراتىيەتە، زۇر لەوە ئالۇزترە كە بەھەيە و نىيىھەيەك ساغىكىرىتەوە. بۇنمۇونە: من دەبى چۈنىتىيى تىيگەيشتنى خۆمت سەبارەت بە ديموكراتىيەت بۇرۇونبىكەمەوە، تابزانىت من چۈنى بۇ دەچم. بەلاي منه وە ئەوەي باس لە پىيىويسىتىي ديموكراتىيەتىدەكا، دەبى باوھرى پىيىھەبى و وەهاش بىسەلمىننى، كە حەقىقەتنەكا بە تەنبا مولكى خۆيى، وەهاكىدارى لە گەلدا بىكەنلىكى حەقىقەت لەلاي كە سانىيكتىر ھەبى. ئەمەش دەبى ئەو ئەنجامەي بە دوادابى، كە چەندەھەق بە خۆيىدەدا سەرىيەستىبى لە پەرادەرپىرين و ھەلوىسەستوھەرگرتىدا، ھىننەدەش ئەو ھەق بە كە سانىتىبدە. پەيپەوكىدىنى ئەم دوو بنەمايىھ، رىيگا بۇ بەرپا بۇونى ديموكراتىيەت خۆشىدەكا.

دهنا بەپىچەوانەو، سووربۇونى لەسەرئەوەي كەبە(مطلق) و لەسەداسەد حەقىقەت لەقولى مشتى ئەودايەو، پىويستناكا كەسىكىتىر قىسە لەقسەيدابقا، ئەوا باسکىرن لەدىمۆكراتىيەت دەبىتە كارىكى بىھوودە.

لەپال ئەو دوowanەدا، دەبىن ئەو بىنەمايەشمان لەبەرچاوبى، كەجلەو لەبەرپاكردن و نەكىرىنى دىمۆكراتىيەت، لەدەستى دەسەلاتى فەرمانىزەوادايە. ئەو جىبەجىكارى ياسا.. ئەۋىك كەھىزەكانى (مادى و مەعنەوى)ى دەولەتى لەژىرەستىدايە. بەتايمەتلىكى لەۋلات و كۆمەلگايمەكى وەك لاي ئىمەدا، كەرۋلى سەرەكى لەم مەسەلەيەدا دەبىنى.

وهكىت لەبارودۇخىكدا كەلەجيي زمان لۇولەت تەنگ قسەبكاو داشى سوارىي.. لەكۈيشىدا!! لەناو كەشتىيەكدا كەبەفيشەكى هەرلايمەكىان كونكۈنېكى و ژىرئاوبكەۋى ھەمووانى تىيىدا دەفەوتىن، دەبىن ھىواتى بۇونى دىمۆكراتىيەتىيکى چەسپاولەدلەدەهەبى؟!. يائەگەر ھەشېنى، دەبىن چ دلىكى پىيغۇشېكى؟!. مەخابن! نمۇونەيى ھەنگامان بەئەزمۇونەكەمانناو، خراب بەلاي نالەباريدا شكاندمانەوە!

رۇژنامەي (كورستانى نوئى)

.1996/2/4 - 1207

حسین عارفی رومانوس:

کەس نییە بییە لۆیستى سیاسىبى

قوتابىيەك لەتمەنی چوارده سالىدا، بەتاوانى هزر راپىچبىرى. لەسەرەدەمى دەسەلاتى سیاسى چەند رژىم، لەچەند قۇناغى ژيانىدا تۇوشى ئازارو دەربەدەرى و دوورخرانەوبىۋ، دواجار بەھەول و تىكۈشانى پەستاپەستاي خۆى، ھەوارزى ژيان بۆخويىندن ملکەچبكاو، بەتەواوكردى زانقۇ لەبەشى قانۇن ھىشتا سەوداسەرى نووسىنېنى.

لەشىعرو پەخشان بەرھو چىرۇك و رۆمان ھەلکشاپى، پەر لەچل سال قەلەمى نەسوابى و ھزى لەگەشەنەكەوتلى، بىڭومان زۇر رازى لاحشارەماوه كەله وتارو پەخشان و چىرۇك و رۆمانەكانىدا باسنەكراون. حوسىن عارفى رۆماننۇوس ئەزمۇونى چواردەيە. نووسىن قەلەمى رەنگرېزى داراشتنەكانى بەپىزىكىدوھ. بەرادەيەك خولىای نووسىنەو نووسىن دەستەمۇيەتى، دەبىنى بلىين ئەوانەي نووسىنى كوردى ژيانى دووبارهيان پىددەبەخشى، دەبى بىزانن شابالى ئەم مەلە بەرزەفرە خەيال، پەخشان و چىرۇك و رۆمانەو، حوسىن عارف لەم زەمينەيەدا داستانى خۆى ھەيە، جىا لەرۆمانى شارو ئەندىشە مەرۆقىك...

+ گەر پىرسىياربىكىرى: سەرمایىي حوسىن عارف لەنۇوسىندا چەندەو، تەمەنلى ئەو بەرھەمانە بارتەقايى چەند سالە، دەبى ئىيەش راي خۆتان ھەبى، بەتاپەت بۆسالى لەدایكىبۇنى يەكەم بەرھەم؟.

- يەكەم بەرھەم سالى (1954) لەرۆژنامەي (ژين)دا بلاو بۆتەوە، كەلەسلیمانى دەردەچوو. هەرچەندە لەسەرتادا وەکو شاعير دەستم بەنوسىنگىر، بەلام لەو خىتىكى زووھە وازم لەشىعرنووسىن ھىنناو، رووم لەچىرۇك نووسىنگىر. يەكەم كۆمەلە چىرۇك لەسالى (1959)دا بەناوى (لەكۆپى خەباتا) بلاو بۆتە. دواى ئەھە سى چوار كۆمەلەيتىم بلاو كەردىنەوە، لەوانە (كلاۋەيەك ژانى توپە - 1971، توېشىوو سەفەرىيەكى سەخت - 1978، گەلەگورگ - 1985). دواى ئەھە دەستمكەر بەرۇماننۇوسىن. رۇمانى يەكەم (شار) بۇ لەسالى (1986)دا. دووھم (ئەندىشەي مەرقىيەك - 1990). لەبوارەكانىتىشدا وەك رۆژنامەنۇوسى كارمكىردوھە لەزۇربەي گۆقارو رۆژنامە كوردىيەكاندا نۇوسىنەم ھەيە. هەروھا لەبوارى لىكۆللىنەوەي ئەدەبىدا، كىتىبىكەم ھەيە بەناوى (چىرۇكى ھونەرىي كوردى) يەوە. زۇر لىكۆللىنەوەي تىرىشىم لەگۆقارو رۆژنامەكاندا بلاو كراونەتەوە، بەتايبەتى لەسەرچىرۇك و رۇمان و ئەدەبى كوردى. لەگەل ھەندىك كارى ئەدەبى و رۇشنىرىي تىرىش. هەروھا يەكىكم لەدامەزىنەرانى يەكىتىي نۇوسەرانى كورد لەسالى (1970)داو، لەچەند كۆمەلەو يەكىتىي رۇشنىرىي شدا دەورم ھەبۈوه. لەسالى (1973)دا لەگەل وەقى ئەدىبىانى عىراقتادا وەك نوينەرى يەكىتىي نۇوسەرانى كورد، بەشدارىي كۆنگرەي پىنجەمى نۇوسەرانى ئاسياو ئەفرىقىام لە(ئەلماتا) پايتەختى كازاخستانكىردوھە. ئىستا ئەدامى پەرلەمانى كوردىستانم، كەباوەرموايە سىفەتە ئەدەبىيەكەم زىاتر بۆتە ھۆى ھەلبىزىاردىن بۇ ئەندامىتىم لەپەرلەماندا.

+ لەم دواييەدا كورستانى عىراق لەبارى سىاسييەوە تەنانەت ژينگەكەشى، ئالوگۇرېكى زۆرى بەسەردەھاتوھ. ئەدەبىياتى پاش ئەو راپەرېنەو پاش ئەو بارۇدۇخەى كەبەسەر كورستانى عىراقدا ھاتووھ، ئىيە راتان لەسەرى چىيە؟.

- بەپاستى من رايەكم لەوبارەيەوە ھەيە، كەتەنانەت پىش راپەرېنېش زۆرجار باسمىرىدۇ. من باوەرموايە كەلەدواى ھەر وەرچەرخانىكى گەورە كەپروودەدا لەكۆمەلگەي ھەرولاتىكىدا، ئەدەبى ئىيدىاعى بۇماۋەيەك دەداتەدواوھو زىاتر ئەدەبى سىاسي دىتەپىشەوە، بەتايبەتى بۇھاندان بوجىيەجىكىدىنى ئەو دروشمانەي، لەئەنجامى ئەو وەرچەرخانە گەورەيەدا دىتەكاىيەوە. لەبەرئەوە بەدەر لەئىرادەي چىزۈكىنوس و رۆمانوس و شاعير، وەزىعىكى وادىتەپىشەوە كەنەتوانى بەدەستوورى لەوبەر، بەدەستوورى بەرلەوەرچەرخانەكە، بەرھەمى ئىيدىاعىي وەھابەدەستەوەبدە، كەلەئاستى بەرھەمەكانى پىشۈوپىدابى. تەبىعەتى حال واخۇي دەسەپىنى، واخۇي فەرزىدەكە كەئەو ئەدەبە ئىيدىاعىي خۆي بەدەستەوەندەدا. چونكە رووداوهكەن بەخىرايى تىىدەپەن و رووداوى گەورەگەورە دىنەئاراوە. بۇنمۇونە لاي ئىيمە، ئەنفالەكانى پىش راپەرېن، كىميابارانى ھەلەبجە، لەوھختى خۆيدا نەدەتوانرا ھىچ كارىكى لىبېرھەم بەھىنرى، چونكە كارەساتەكان ھىچگار گەورەبۇون. دواي راپەرېنېش چ ئەدېبان و چ كۆمەلانى خەلک، ھەموو كەوتتە كىيىۋى حالتە سىاسييەكەي دواي راپەرېن. تەنانەت هەتا ئەدېبەكان و شاعيرەكان خۆشىيان، لەگەل شەپۆلەكەدا دەرۇن و، زىاتر خەريكى ئەوھەبن كەپۇزانە دىتەبەردەميان. لەبەرئەوە ماۋەيەكى دەۋى تاۋوکو بارۇدۇخەكە جىيگىرەبىي و، ھىيىندەبىيەوە دەچىتە سەربىارى ئاسايى خۆي. ئەو وەختە دەكىرى جارىكىت ئەدەبى ئىيدىاعى نۆردى بىتەوە، شىعۇرۇ رۆمان و كۆمەلە چىزۈكى بەھىنزو كارىكەر بەدەستەوەبداتەوەو، تەنانەت لەبوارى ھونھىشدا ھەروايه. لەبەرئەوە من دەتوانم بلىم كەئەدەبى ئىيدىاعى لەدواى راپەرېنەوە لەسالى

1991(دا ده گمه نمو، بگره به ده گمه ن رومانیک، کۆمله چیروکیک، دیوانه شیعریک ده بینیت چاپ کرابی و له بەر چاوبى و، بتوانرى پەنجەی بۇپابکىشىرى و بۇوترى: ئەمە دیوانه شیعریک يارۇ مانىك ياكۆمەلە چیروکیکى بەھىزۇ كارىگەرە. ئەمە لە كاتىيىكدا كەئو نۇوسەرە شاعيرانە پېيش راپەرین لەمەيدانە كەدابون، هەرماون و هەرلەسەر چالاکىي خۆيان بەردەوانن. بەلام ھىنندە ھەيە كە چالاکىيە كەيان زياتر چوتە خانەي ھاندانى سیاسىيە وە، كارىرىن بۇ بەدېھىننانى دروشە سیاسىيە رۆژانە كان.

+ خۆتان دەزانن دوو بىرۇرای جىياواز ھەيە، كەئايا ھونەر سەرىيەستىنى يَا ئىلىتىزامى ھەبى بەرپىخراو يىكى سیاسىيە وە، كەدىسانىش درېزىھەبات بەكارە سیاسىيە كەي خۆى. وە كو ئىيمە دەزانن لايەنلى سیاسىشتنگرتۇھ. بە باوهەرى خۆتان كاردانە وە ئەمە چۈزىنە بىت؟.

- ئەم باسە با بهتىيە كە بە درېزىابى سالانىكى دوورودىرىش، چ لەلائى ئىيمەو چ لەلائى ھەندەرانىش، بەردەۋام باسى لىيۇھەكراوه. باسەكە زۇرى لەسەر تراوه، چ بەنۇسىن و چ بەكۆپ كۆمەلى نىيۇدەولەتان يالەننیوان شاعيران و نۇوسەران خۆياندا. من باوهەرموايە ئەدىب.. ئەدىبى راستەقىنە.. ئەدىبى داهىنەر خولقىنەر، دەبى زۇر جار يادەتowanم بلىم بەردەۋام لەگەل دەسەلاتەدا، لەگەل ئەم دەسەلاتەدا كە حوكىم رانىدەكا، ھەميشە نەگونجاوبى.

+ بۇچى نەگونجاوبى؟!.

- چونكە ئەدىب ھەميشە دوور دەپوانى. ھەميشە بۇشتى جواتترو باشتى گونجاوتر دەپوانى. ھەولى زياترى بۇدەدا. خەيالى زياتر بۆيىدەچى و، زياتر بەتەنگ رازاندىنە وە ئىيانە وەيە. لەبرئە وە ھەميشە لەگەل سیاسىيە كان، لەگەل ئەم دەسەلاتە ئىيانە.

به دهست سیاسییه کانه وهیه ناکوکدہبی، چونکه ئهوان زیاتر خەریکی کاری رۆژانه دهبن، خەریکی بە دیھینانی دروشمیکدەن کە خۆیان قەناعەتیان پىی هەیه و باوھپیان پىی هەیه، دەبى لە ئەمپۇدا جىبەجىببى. ئەم شىیوه روانييە بۆ دواپۇزۇ ئەم خەریکبۇونە بە حالىخازرەوە لەگەل ئەويىردا، دوو شتن کە زۇرجار بە يەكدا دەن. لە بەرئەوە ئەدەبى راستەقىنە لەلای من ھەمېشە ئەو ئەدەبەيە، كە ملکەچى دەسەلاتنىابى. يابابلىين: ئامرازىكىنابى بە دەست ئەو دەسەلاتەوەي كە حوكىمەنيدەك. دەبى ھەر دەم سەرىيەستبى. لە سەرىيەماي قەناعەتى خۆى و باوھپى تايىبەتى خۆى، كارىكاو چالاكى بنوينى، بە تايىبەتى لە بوارى نۇوسىندا. بەلای منه و ئەدىب مولتەزىمبى بە ئايىدۇلۇجىتەوە يانەبى، قەت دىزى يەكتىرىن. كە مولتەزىمبۇو بە ئايىدۇلۇجىيەت و فيکرو فەلسەفەيەكەوە، يابەھەلۇيىستىكەوە كە لە كۆمەلگادا باوه، مانانى وانىيە كە ئىتىر دەبەسترىتەوە. بەرپاى من ئەوە لە سەرىيەدىبەكە خۆى راوه ستاوه، كەھەتا چ رادەيەك دەتوانى ئەو دوو شتە بە يەكەوە بىنى، كەھەم سەرىيەستبى و ھەم ئازادبى لە دەرىپىنى يېرپاى خۆيدا. جارىكىتى دەيلىمەوە كەم بەستىم ئېيداعە كە يەتى، نەك چالاكىيە سیاسىيە رۆژانەكەى. من باوھرم نىيە كەسى بىمەج فەلسەفە و بىئايىدۇلۇجىيەت ھەبى. كە سىيىكىش نىيە بىھەلۇيىستى سیاسىيە. بەلام مەرجىش نىيە ھەلۇيىستە سیاسىيە كەى لەگەل ئەولايەنەدا بىكونجى، كە سەر بە ئايىدۇلۇجىيە كە يەتى. لە بەرئەوە دەتوانىم بلىم كە ئەم باسە تارادەيەك ئالۇزە. بەلام ئەدىبى داهىنەر دەتوانى لەگەل يەكتىدا بىانگونجىنى. دەتوانى ئەدىبىكى ھەم داهىنەر، ھەم خاونەن ھەلۇيىستى سیاسى و فيکرى و فەلسەفېبى.

+ ھەر لەم سۆنگەيەوە، سامانى ئەدىب و نۇوسەر لە چىدا دەبىنىت؟!.

- ھەرئەدىبىك بە رەھەمە كانى تارادەيەك رەنگدانەوەي ژيانى خۆيەتى. ئەدىب بىرىتىيە لە چى؟. بىرىتىيە لە ئاسوئەكى رۆشنىبىرىي فراوان، كە لە ئەنجامى جۆرىك

له ههولوته قهلاي به كومهـل و به تاـكهـسـى دـستـيـدـهـكـهـوـىـ. له خـويـنـدـنـهـوـهـ بـيـگـرـهـ،
لهـوكـاتـهـوـهـىـ كـهـفـيـرـىـ ئـلـفـوـبـيـدـهـبـىـ، تـادـهـيـگـهـيـنـيـتـهـ رـادـهـىـ خـويـنـدـنـىـ هـهـرـهـبـالـاـ.
ئـهـمـهـ لـهـگـهـلـ ئـهـوـ ئـامـۆـزـگـارـىـ وـ زـانـياـرـىـ وـ رـيـنـماـيـيـانـهـىـ وـ هـريـانـدـهـگـرـىـ، چـ لـهـمـالـهـوـهـ
لهـداـيـكـوبـاـوـكـ وـ خـوشـكـوـ بـراـوـهـوـ، چـ لـهـنـاـوـ كـوـمـهـلـكـهـيـداـ لـهـدوـكـانـ وـ چـايـخـانـهـوـ،
تـادـهـگـاتـهـ مـزـگـهـوـتـ وـ كـهـنـيـسـهـ شـويـنـهـكـانـىـ پـهـرـسـتـنـ بـهـپـيـيـ هـهـرـدـيـنـ وـ عـقـيـدـهـوـ،
بـهـپـيـيـ بـيرـبـروـاـيـ خـوـىـ. ئـهـمـ زـانـياـرـيـانـهـ لـهـلـايـكـ كـهـلـلـايـ درـوـسـتـدـهـبـنـ وـ
كـوـدـهـبـنـهـوـهـ، لـهـگـهـلـ خـويـنـدـنـهـوـهـ تـايـبـهـتـيـ خـويـداـ، كـهـئـهـدـيـبـ وـ خـويـنـدـنـهـوـهـ دـوـوـ
جـهـمـسـهـرـنـ وـ لـهـيـهـكـتـرـ جـودـاـنـابـنـهـوـهـ، بـهـئـاوـيـتـهـ لـهـگـهـلـ تـايـقـيـكـرـدـنـهـوـهـ تـايـبـهـتـيـ خـوـىـ
خـوـىـ لـهـزـيـانـداـ، ئـهـمـانـهـ كـاتـىـهـ مـهـمـوـ تـيـكـهـلـاـوـدـهـبـنـ، ئـهـوـ ئـهـدـيـبـهـىـ لـيـدـرـوـوـسـتـدـهـبـىـ وـ
دـهـيـهـيـنـنـهـبـهـرـهـمـ. وـاتـهـ رـاسـتـهـ كـهـئـهـدـيـبـ خـهـيـاـلـ بـهـكـارـدـهـهـيـنـىـ، فـيـكـرـ
بـهـكـارـدـهـهـيـنـىـ، هـهـلـدـهـهـيـنـجـىـ وـ پـيـوـانـهـدـكـاـوـ رـادـهـرـدـهـبـىـ، بـهـلـامـ بـهـئـاوـيـتـهـكـرـدـنـ
لـهـگـهـلـ ئـهـوـانـهـىـ پـيـشـوـودـاـ بـهـرـهـمـىـ لـيـدـرـوـوـسـتـدـهـبـىـ. ئـيـنجـاـ ئـهـدـيـبـ چـهـنـدـهـ
لـهـهـرـدـوـوـ روـوهـكـهـوـهـ دـهـولـمـهـنـدـبـىـ، بـيـگـوـمـانـ بـهـرـهـمـهـكـهـىـ دـهـولـهـمـهـنـدـتـرـ دـهـبـىـ.
بـوـنـمـوـونـهـ ئـهـدـيـبـيـكـ نـاتـوانـىـ سـهـرـكـهـوـتـوانـهـ لـهـچـيـرـوـكـيـكـ لـهـبـرـؤـمـانـيـكـداـ باـسـ
لـهـشـيـكـارـىـ لـاشـهـىـ مـرـدـوـوـيـهـكـبـكـاـ، ئـهـگـهـرـ زـانـياـرـيـيـهـكـىـ باـشـىـ لـهـبـرـوـوـهـوـهـنـهـبـىـ.
دـيـارـهـ نـالـيـمـ هـيـنـدـهـىـ دـوـكـتـورـيـكـ، بـهـلـامـ دـهـبـىـ زـانـياـرـيـيـهـكـىـ لـهـبـارـهـىـ لـهـشـىـ
ئـيـنسـانـهـوـهـ هـهـبـىـ. منـ بـيـسـتـ سـالـيـكـ لـهـمـهـوـبـهـرـ لـهـبـرـؤـمـانـىـ رـوـمـانـنـوـسـيـكـىـ
فـهـرـهـنـسـيـداـ، باـسـيـكـ لـهـمـبارـهـيـهـوـهـ خـويـنـدـوـتـهـوـهـ كـهـلـهـ(40، 50)ـ لـاـپـهـرـدـاـ، باـسـيـ
لـهـئـيـنـسـانـيـكـدـهـكـاـ لـهـوـسـاتـهـوـهـ دـهـمـرـىـ هـهـتـاـ ئـهـوـكـاتـهـىـ كـهـتـهـنـيـاـ ئـيـسـكـهـكـانـىـ
دـهـمـيـنـنـهـوـهـ. وـاتـهـ سـهـعـاتـبـهـسـهـعـاتـ وـهـكـ بـلـيـيـتـ لـهـگـوـرـهـكـهـدـاـ لـهـگـهـلـيـدـاـبـىـ، باـسـ
لـهـقـوـنـاـغـبـهـقـوـنـاـغـىـ دـاـبـرـزـانـيـدـهـكـاـ تـادـهـبـيـتـهـ پـهـيـكـهـرـهـئـيـسـكـيـكـ. جـائـهـوـ كـهـسـهـ مـهـرجـ
نـيـيـهـ دـوـكـتـورـيـيـ، بـهـلـامـ دـهـبـىـ ئـهـوزـانـياـرـيـيـهـيـ هـهـبـىـ. مـهـبـهـسـتـ ئـهـوـهـيـهـ بـلـيـمـ:
زانـياـرـيـيـهـكـانـ بـهـئـاوـيـتـهـ لـهـگـهـلـ ئـهـزـمـوـونـىـ رـوـژـانـهـىـ زـيـانـىـ خـوـىـ، وـاتـهـ ئـهـوـهـيـ كـورـدـ

پییده‌لئى دنیادیده‌بى، ئەوهى لەزیانىدا تۇوشىدەبى، لەكىيّكارەوە بۆمامۆستا، بۇدوكتۇر، بۇجوتىار، بۇھەزارو بۇدەولەمەند، لەپىاوخرابەوە بۆپىاباش، بۇقىشىتە، دەبى لەم بابەتانەدا ھەموو سىفەتە كانيان بىزانى. بۇئەوهى كاتى رۇمانىيەك دەنۇوسى، كەسەكانى دەبى بىن بەخاوهنى كەسايەتىي تايىبەتىي خۆيان. ئەو نۇوسەرە چەندە لەو شتانەدا دەولەمەندەبى، ئەوهەندەش بەرھەمەكەي بەپىزۇ كارىگەرو دەولەمەندەبى بەفيکرو ھەلۋىست.

+ ئايا بۇتان ھەيە وەك رۇماننۇسىكى كورى، بەراوردىكى لەنیوان پلەو ئاستى داستانى كوردى، لەچاوا داستانى ولاتانى دراوسىيامان بەتايىبەتسىو عالەميش بەگشتىيېكەيت؟.

- پىش ھەموو شتىك دەبى بىزانىن كەنۇوسىن بەزمانى كوردى، ئەگەر بىگەرىيىنەوە بۇدواوه، لە(150) سال زىاتر نىيە. توڭ باسى ئەوه مەكە كەبابا تاھىرى ھەمەدانى، (1000) سال لەمەپىش شىعىرى وتوھ. من مەبەستم پەخشانە كە(100) سالدەبى. يەكەمین رۆژنامە (100) سال لەمەوبەربۇوه. ئىنجا ئەگەر ئەدەبىياتان لەبوارى پەخشاندا تەمەنەكەي ئەوهەندەبى، دەبى لەچاوا ئەدەبىيکى تەمەن (1000، 1500، يا 2000)دا چۈن بەراوردىكى؟!. بەلام سەبارەت بەبەراورد لەگەل ولاتانى دەوروبەرۇ ناوجەي رۆزەلەلتى ناوجەرەستدا، چىرۇكى كورت و رۇمان لەم ناوجانەدا خۆى لەبنەرەتەوە، تەمەنەنەكى زۇر درىيىش نىيە. ئەوانىش و ئىيمەش زىاتر لەئەورۇپامانەوە وەرگرتەوە. لېرەدا مەسەلەي داستان و چىرۇكى فولكلۇرى، ئەوهى گويىڭىردىان كەشەوانە لەدایك و باوكمان بىستوھ، بىيگومان ناچىتە خانەي ئەو چىرۇك و رۇمانە ھونەرييە ئەدەبىيەوە، چونكە دوو بوارى جىاوازن. لەبەرئەوه بەنىسبەتى ئەو ولاتانەيتىشەوە، چ توركەكان چ عمرەبەكان چ فارسەكان، من

وایتییده‌گەم کەھونەریکى ئەوروپىيەو ھاتۆتە ناوجەکەوە. رەنگە ئەوان پىش ئىيمە كەوتبن. بۇنمۇونە لاي ئىيمە چىرۇكى (لەخەوما)ى جەمیل سائىب، كەمن يەكەم كەسبۇوم وەك يەكەم چىرۇكى ھونەرىيى كوردى ئىششارەتم پىدا (چىرۇكەكە لەپۇزىنامە ئەندىمىن ئەندىمىن بەزنجىرە لەسالى 1927 دا بلاۋبۇتەوە)، بەبەراورد لەگەل عەرەبەكانى ھاوسىيەماندا لەپۇرى ماوهەدە لەپۇرى نزىكىن. لەبەرئەوە جىاوازىيەكى زۇر لەگەل دراوسيكەندا نابىينم، تەنانەت لەپۇرى چۈنىتىشەوە ھرجىاوازىيەكى زۇر نابىينم. بەلام جىاوازىيەكى زۇر لەلایەنى زۇرىيى بەرەمەوە لەنىيواندا ھەيە.

+ گۇرانكارى لەبوارى چىرۇكىنۇسىنەد وەك ژمارە دەتوانىت دىيارىيەكەيت؟!.

- وەك ژمارە سەيرىدەكەيت (بەپىي ئەو بىبلىيۈگۈرافىيەي من بەكتىپىيەك چاپىمكىردوھ)، لەدە پازدە سالى يەكەمدا (925-939) لەحەوت ھەشت چىرۇك بەولۇو نىيە. ئىنجا توپ بپوانە زىيادبۇونەكە چۆنەپۇوا. لە(1939) وە كەسالى دەرچۈونى گۆفارى گەلاوىيىزە، ئەو گۆفارە لەمېزۇوى ئەدبىياتماندا قۇنايىك پىيەتكەنلىكى كەدە سالى خايىاند، ژمارەكە خۇرى لە(30 بۇ 40) چىرۇكدا. ئىنجا لە(1950-1970) دا ژمارەكە دەبىيەت سى ئەوەندە. بەلام لەوە بەدواو بۇئىستا، دەبىيەت (1150 بۇ 1200). بەلام ئەم ژمارەيە بۇنمۇونە لەگەل لاي عەرەبەكان بەراوردىكىرلى، ئەوا رەنگە لاي ئەوان (پەنجا يى سەد ھەزاربىي)، چونكە جەڭە لەزۇرىيى حەجمى بلاۋكىردنەوە لەولا، لاي ئىيمە چەوسانەوەشى تىيەكتە، كەھەتا ئىيمە گۆفارىكىمان بەشەرەشق دەركىرىدىي، ئەوان پەنجايىندرەكىردوھ. بەلام لەپۇرى ھونەرىيەوە جىاوازىيەكى زۇر نىيە. سەبارەت بەرۇمانىش دىسان جىاوازىيەكە بەزۇرى لەزمارەدا يە. ژمارەيى كوردى رەنگە لەپازدە بىستىپ تىيەپەرى.

+ لهوبهرهه مانه‌ی که تائیستا نووسیوتانه، ده‌توانیت لوتكه‌ی بود یاریبکه‌یت؟.

- دلیین شاعир و نووسه‌ر همیشه به‌رهه‌مه‌کانیان به‌مندالی خویانده‌زانن.
چون ناتوانیت جیاوازی له‌نیوان ئەم مندالو ئەویاندابکه‌یت، بۇنوسه‌ریش
شتیک لە‌وبابه‌ته هەیه. لەگەلئەوهشدا من يەکیکم لە‌وانه‌ی، که‌توانای
رەخنەگرتنم له‌خۆم هەیه و ده‌توانم باش و خrap، يباش و باشترينیان له‌یەکتر
جودابکه‌مه‌وه، بەتاپبەتى كەننووسینىشىم له‌بوارى رەخنە ئەدەبىدا هەیه. بۇ
نمۇونە خۆم پار يايپىراربۇو، ويستم تاخۆم له‌ژياندام، باشترين كورتە چىرۇكى
خۆم هەلبىزىرم و بىخەمە كۆمەلەيەكەوه. (25) چىرۇكى هەلبىزاردۇوه،
رەنگە زمارەی هەموو چىرۇكەكانم بگاتە (90)، بەلام بۆخۆم ئەو (25)م
پېباشنى. له‌بوارى رۆمانىشدا ئەوى راستىبى من هەتائیستا تەنیا (شار) و
ئەندىشەی مروقىك (م) نووسىيە كەنالىم زۇرباشن، بەلام له‌چاۋ مستەوابى
ئەوچەند رۆمانەدا كەھەمانن شتىكىن. لىرەدا دەبىن بلىم: ئەوهى لاي ئىيۇه
ناوبانگى نىيە، كۆمەلە چىرۇكى (گەلەگورگ) دەلەلاي خۆمان ناوبانگى زۇرە.
لەودەچى نەگەيشتىبىتە لاي ئىيۇه. بىرىتىيە له‌چوار چىرۇكى كەمنى درىز.

+ ئىيمە له‌تەك رۆمانى (ئەندىشەی مروقىك) ناسىيا ويمان فەرەتە. له‌بارەمى
ئەو تاقىكارىيە باسىكەن؟.

- ئەوهى راستىبى من ئەم تاقىكىردنەوهىيە تازەبۇوكىردىم و، تەنانەت
له‌چۈننەتىيى نووسىينەكەشىدا. فيكىركەم له‌لا ھەبۇو، له‌لام گەلەبۇوبۇو.
دەمزانى دەمەۋى چى بنوسم، چى بلىم، رۆمانەكە چۆن بنووسم؟.
رۆزىنامەيەكمان ھەيە دەمېكە دەردەچى. له‌سالى (1970) دەه غدا
دەردەچى (هاوکارى). رۆزىنامەيەكى ھەفتانەيەو بەردەوام دەردەچى. لەگەلەياندا

ریکه و تم به زنجیره بویانی بنیم و، لهه رژماره یه کدا ئەلچه یه کی تیدابی. رام بهرامبهر به خوم و هابوو، که توانای ئەوهم پهیدا کردوه رۆمان بنووسم، به مرجی فیکره کەم لەلا هەبی، دەتوانم له شەش مانگ ياله سالیکدا رۆمانە کە بنووسم. (شار) زور پیوهی ماندووبووم. شار پینچ شەش سال پیوهی ماندووبووم. بەلام ئەندیشە مروقیک ئەو شیوه یەم لەگەلدا بە کارهینا، كەله بەرهوھ ئەلچه بەئەلچه دەمنووسى و، دەمنارد بۇرۇز نامە کەو بىلاوياندە كرددوه.

گوچاری (ئاوینه) 24، 25- سالی 1375 هـ تا وی ژ/

وتوویز دهگەل حوسین عارف

حسین عارف لە چىرۇكىنوسە سەركە وتۈوه کانى كورده. دوو رۆمانى (شار) و (ئەندىشەى مۇۋىقىك) و كۆمەلە چىرۇكى (گەلەگورگ)، ئاسەوارى ئە و نۇوسەرەن و، ئىستاش سەرنووسەرى گۇفارى (گەلاۋىزى نوى) يە. لەكتى هاتنى بۆكۈپىادى خوالىخۇشىبو سەيد تاھىرى ھاشمى (11-12 - سەرمماوهنى 78) لەشارى كرماشان، وتۈويزىكىمان لە گەلداكىد. ئەوهش دەقى وتۈويزە كەيە:

(بەشى ئەدەبى - گۇفارى سروھ)

پرسىyar:

مامۆستايى بەرلىز، مامۆستا حوسین عارف بە خىرەتتىناندە كەين بۆ كۇپىرى رىزىگرتىن لە مامۆستا سەيد تاھىرى ھاشمى. بىرۇپايى بەرلىز تان سەبارەت بەئە و كۆپۈكۈبوونە وەيە و، ھەلسەنگاندىنان تائە ورۇكە چۆنە. پىتاناوايە چۆن بەرلىز جۇوه و چ شوينىكى ھەبۈرە؟!.

وەلام:

نۇر سوپاستاندە كەم. بىكۈمان دەرفەتىكى يەكجار بەنرخە كەبۇمان ھەلکەوت. من بابهەسەراھەت بىللىم: بەشبەحالى خۆم زانىارىيەكى ئەوتۇم، لەسەر ئەم ئەدىب و پىاواچاكە گەورەيەن نەتە وەكەماننەبۇو. بەلام بەھۆى ئەم

کۆپهه ئىستا باش زانيم كەئه و پياوه كىبۇوه، ج بايەخىكى هەبووه، ج خزمەتىكى گەورەي بەئەدەب و رووناكسىرىي نەته و كەمان گەياندوه. چەندىش پياوچاك و خىرخواز و روشنىبىرلۇو. بىڭومان جىڭە لە بايەخدارىي يادىرىنەوهى ئەو پياوه گەورەي، كەئه و ھەقىكى تەواوى خۆيەتى و، ھەقى ھەموو گەورە پياوېك و ھەموو ئىنسانىكى خىرخواز، ھەقى ھەموو ئەدىب و روشنىبىرلىكى ھەرمىللەتىكە، كەمەيلەتەكەي ئەجريبداتە وە يادىبىكەتە وە، جىڭەلە وە بايەخىكىتى ھەرگەورە گىرتى ئەو كۆپه لە كرماشاندای، كەيەكىكە لەشارە خۇشەويىستە كانى گەلى كوردو كوردستانمان و، جىڭە خۇشحالىيە كەلەشارى كرماشاندا ئەو كۆپرە كۆمەلانە بېسىرى، بەتايبەتى بۇوشياركىرنەوهى خەلکى شارەكەو، روونكىرنەوه بۇيان كەشارەكەيان بىبەش نىيە لەپياوى گەورە روشنىبىرو، لەئەدىبى گەورە، شارەكەيان وەك ھەرشارىيكتى كوردهوارى، وەك ھەرشارىيكتى كوردستان، خاوهنى پياوى گەورە و ئەدىب و روشنىبىرو پياوچاكى خۆيەتى. سوپاستاندەكەم و ھىۋادارم نموونە ئەمچۈرە كۆرانە زۇر ھەبن.

پرسىyar:

مامۆستاي بەرپىز، وەك رۇماننۇوس و چىرۇكنۇوسى كوردستانى عىراق،
راتان سەبارەت بەچىرۇكنۇوسى كوردستانى ئىران چىيە؟!.

وەلام:

بىڭومان بۇمنى چىرۇكنۇوس، ئەوهى زىاتر مايەي خۇشحالىيە، ئەوهى كەماوهى سى چوار سالە بەرھەمى براادەرانى كوردستانى ئىران دەخويىنمەوه، بەتايبەتى براادەران ئەحمدەدى قازى، فەتاحى ئەمیرى، حوسىئ شىرىبەگى، ناسىر وحىدى. ئەو بەرھەمانەي كەبىنييۇمن جىڭەي گەلى خۇشحالىيەن و، ھەرودە خۇشحالىيە ھاپرىييانىشىم لە كوردستانى عىراق. چونكە بەراستى بەناشىكرا

به هر هو تواناي ئه و براده رانه ي پيووه دياره و، ده توانم بلئيم كه ئه وان و دك ئيمه پيوسيتيان به ونه بوروه، مه سه لهن با بليين: لنه نووكه و ده ست پييرك. ئه وان توانيويانه كه له سه ره تاي ده ست پييرك دنيانه و هنه نگاوي گه ور بنيين، چ له ته كنيك و چ له ناوه رو كيشداو، به تاييه تي له بواري ته كنيكدا. گهلى گهلى جيگه ي خوشحاليمه كه به ره مه كانيان ده خوييشه و، به تاييه تي ئه و دووسى رومانه ي دوايى، ئه و كه ي كاك فه تاح ئه ميري، ئه و كه ي كاك حوسىن شيريه گي (شاربه ده)، ئه و كه ي كاك عه تا نه هايى، كه هه مووييان له مسته وايه كى زور باشدان و، بيكومان چاوه رى زور باشتريشيان ليده كردى. چونكه به ده ست پييرك دنيكى باش هاتوونه ته به ره ميدان و، هر كاري كيش كه باش ده ست پييركرا، چاوه رى ئه نجامي سه رك و توروى ليده كردى. هروهها براده رانى تريش ئه وانه ي چيروكى كورت ده نووسن، ئه ونه ده كرابى به ره ميانم گه ي شتوته ده ست و، خوييندو و منه ته و هو جيگه ي خوشحالين.. جيگه ي ئه ون كه به راستى پشتيان پييرك سترى و، هيواي دوا فرزيكى رووناک و گه شيان لېيركى.

پرسيا:

ما مۆستا باسى فۆرم و تىكىيكتىك رد لە كوردستانى ئه مديودا كه بەردل تانكە و توه. بەلام ئايا نووسەرانى كوردستانى ئه مديو كە زمانيان مەدرەسە يى و كلاسيكىنه بوروه، ئايا توانيويانه كوردانه ش بيركەنە و هو چيروكە كانيان لە سەربناغە ي فيكرى كوردى دابرىشىن؟.

وەلام:

ئه وي راستىيى من هەرلىرىه له و دوو روژى پيشووهدا، سى چوار جار لە گەل ئه و براده رانه دا كە و توروينه ته گفتوكو دەمە تەقە، لە سەربايسى زمان به تاييه تى. يە عنى با جارى باسى زمان بىكمە. من لە دەمېكە و و تۈۋە كە زمان لە لاي براده رانى نووسەرانى كوردستانى ئىران پوخترە، چونكە ئيمە لە بنەپە ته و كە و تىنە

بەرکاریگەریی زمانی عەرەبی. ئاشکرايە كەزمانی عەرەبی لەگەل كوردىدا، دوو رەگى نۆر جياوازيان لەيەكترى هەيە، زۆر لەيەكترييە و دوورن. لەكاتىكدا براادەرانى كوردستانى ئىران ئەگەر بەرکارىگەرېيىش كەوتبن، بەرکارىگەریي زمانی فارسى كەوتۇن، كەلەگەل كوردىدا يەك رەگىيان هەيە. لەبەرئەوە من زمانی نۇوسىن لەلای براادەرانى كوردستانى ئىران زۆر بەپۇختىر دەزانمۇ، لەو رووھوھ دەلنىام. يەعنى من كەپۇماننۇوسان و چىرۇكنووسانم مەبەستە، زمانەكەيان گەردى پېيۋە نېيەو جىڭەي رەزامەندىيى تەواومەو، بىگە حەزدەكەم و ئاواتەخوازم، كەبتوانم بەھۇ زمانە پۇختەي ئەوان بىنۇسىم. بەلام ناتوانم چونكە وەك وتم، ھەر لەمندالىيەوە، لەخويىندىنى سەرتايىيەوە من لەژىر كارىگەریي زمانی عەرەبىدامو، ھەموو خويىندەوەم بەزمانى عەرەبىبۇوه. يەعنى تاپادەيەك كە ئىيەمە زۆرجار تۈوشى حالتى وادبىن، مەسەلەن كاتى من رىستەيەك يا پەرەگرافىك دادەپىزىم، ياخود كەبەدووى زاراوەيەكدا دەگەرەيم، عەرەبىيەكەيم لەزەيندایەو وەك ئەوەيە، كەتەرجومەيەكى فەوريى بۇ كوردىبىكەمۇ، ئەوەش وەك وتم لەبەر جياوازىي زۆرى رەگى نىيوان ھەردوو زمانەكە، كارىكى زۆر زەممەتە. وەلى براادەرانى كوردستانى ئىيە، ئەگەر لەژىر تەئسىرى فارسىيىشىدابن تۈوشى ئەو حالتەتابن، چونكە رەگەكەيان وەك يەكە. وەكىتىريش لەپۇوى تەكニكەوە، خوابكەم براادەرانى كوردستانى ئىران، نەكەونە كېرۋاۋى ئەو جۇرە نويخوازىيەوە، چ لەشىعروچ لەچىرۇكدا. بىيکومان من قەت دىز بەنويخوازى راناوهستمۇ، نويخوازى هەقى رەواى ھەرىيەكىكمانە. چەند دەتوانى بابەثارەززۇوی خۆى بەدواى تەكニكى تازەو بەدواى ناوهەرۆكى تازەدابگەرەي. بەلام ھەموو شتىك سنورى ھەيە. يەعنى كەگەيشتە رادەي لاسايىكىرىدەنەوە، كەگەيشتە ئەو رادەيە تەنبا خودبەخود تىيىكەيت، لەكاتىكدا تو بۆخەلک دەنۇوسىت، ئەگەر خەلکىك نەبن بۆخويىندەوەت بۆچى دەنۇوسىت؟! من حالىحازر زۆر رازىم لەمىستەواى ئەو تەكニكە لەلای براادەرانى كوردستانى ئىران ھەيە، بەتاپىبەتى لەپۇمان و لەچىرۇكدا.

ئهوان دهرگاي نويخوازى لە بەرده مياندا ئاوازىي، بەلام بەمەرجىك كەدانە خزىن بەلاي
لاسايىكىردنەوەدا، بەلاي يارىكىردندا بەوشە. يەعنى باپلىين وشەبازى، وەکو
برادەرىك لىرە لە دەمەتە قىيىە كدا ناوى بەوشە بازىبرد. خوابكەم تووشى دەردى
وشەبازى نەبن.

پرسىيار:

ھەروەك ئاگادارىت، بەشىك لە ئەدەبى كوردىمان ھەرلەھە وەلە وە بەچىرۇك
دەستپىيدەكا، ئەو چىرۇكانەي كەوەكوبەيت تۆماركرارون و ديسان
گىرپراونەتەوە. يَاوەكۈئەو چىرۇكە فۆلكلۇرى و ئەو ئەفسانانەي كە
لە گۈيئاڭىرىدا بۆخەلك گوتراونەتەوە. ئىيۇھ بەنىسبەت چىرۇك و رەوتى چىرۇكى
كوردى لە ولایەنەوە چۆن دەبىن؟. پىتاناوايە پىشىكە و تىنى چىرۇك و رۇمانى
كوردى، تا چ حەد رەسەنايەتىي خۆى پاراستوه؟.

وەلام:

بەرای من ھەرچەندە زۆر براادەر ھەن ھەولەدەن لەلىكۈلىنەوەدا، چىرۇكى
ھونەرىي ئىستامان، ئەوھى كەلەسەرەدەمى تازەي كەلەكەماندا ھاتۇتەكايە،
بىبەستنەوە بە ئەدەبى فۆلكلۇرى و، بەچىرۇكە فۆلكلۇرىيە كانى پىشۇومانەوە،
كە چىرۇكى گۈيئاڭىرىنى پىيدەلىن. بەلام ئەھۋى راستىبىي، من لەسەر ئەو رايەنیم.
ئەوھ جىهانىيکى تايىبەتىي خۆى ھېيە.. جىهانىيکى تايىبەتىي رۇزگارى خۆى..
جىهانى فۆلكلۇر بەشىعرو گۇرانى و بەستەيەوە، بەچىرۇك و بەداستانە كانىيەوە. ئەوھ
جىهانىيکى زۆر تايىبەتىي و زۆر سىحرابىيە. دەبى لىكۈلىنەوەي تايىبەتىي خۆى
بۆيکرى. ئەوھ حالەتىيکىشە كەدووبىارە نابىتەوە، چونكە ناتوانىت چىرۇكىك
ياداستانىك دابىرىزىت، كەوەكۈئەو نەمربىي و بىمېننەتەوە، دەماودەم خەلک
بىگىرەتەوە. چونكە ئىستا سەرەدەمېكىتىرە.. سەرەدەمى تەكنۇلۇزىيايە.. سەرەدەمى
خويىندەوارى و نووسىينە. لە بەرئەوە من لەو باوھەدام، كەپەيەندىيەك نىيە لەو

بابته، ئەگەرچى چەندىن ئەسەرى لەلای ھەرييەكەمان جىھىشتۇه. مەسىلەن لەمندالىدا چەندىن چىرۇك و داستانى بۆگىپەراوهتەوە. بەلام ئەوه باسىكەو مەسىلەي چىرۇكى ھونھرى باسىكىتە. ئەميان لەبىنەرتدا لەسەردەمىيکى تازەدا، لەئەوروپاوه وەك رەگەزىكى ئەدەبى پەيدابۇوهو ھاتۇتە ناو ئەدەبەوە. ھەرلەئەوروپا شەوه ھاتۇتە لاي ئىيمەي كوردو، بايلىن ھەموو كۆمەلگا كانى رۆزھەلات. لەبەرئەوە من وايدادەنىم، كەرەگەزىكى ئەدەبى سەربەخوييەو، تازە لەئەدەبى كوردىياماندا سەرييەلداوه، كەسەرتاي ھەرەدىيىنى دەگەپىتەوە بۇ سالانى بىستەكان و، لەوبەدوا زۇر بەھىواشى و بەكزى ھەنگاوابىنا، ئىنجا نەشونمايكىد تائەو رادەيە كەدەبىين بەسەدەهاو ھەزارەها چىرۇكى كورتمان ھەيە؟. بەلى.. ئەمە ھونھرىيکى تايىبەتىيەو، جياوازە لەفۇلكلۇرو لەچىرۇك و داستانى فۇلكلۇرى.

پرسىyar:

مامۇستا ئىيۇھ بارى گۆڤارو رۆژنامەگەرىيى كوردىستانى ئىیران چۈن دەبىن ؟.
گۆڤارى سروھ ھەرودك ئاگادارن، بۇماوهى (16) سال چالاكيي بەرىدەوامى ئەدەبىي ھەبۇوه. زۇر لەو بىزافە فەرەنگىيە كەئەمەر قىچى خوشحالى و شادمانىيى ھەموو لايىكە، دەبىنلىن لەوئىوھ سەرچاوه دەگىرىو، لەوئىوھ سەرييەلداوه. ئىيۇھ لەو بارەيەوە چ بىبورا يەكتان ھەيە؟.

وەلام:

بەرای من لەپۇوي ھونھرى و لەپۇوي ناوه رۆكەوە، چ جياوازىيەكى لەگەل ئەوەدا نىيە كەلەلای ئىيمە ھەيە. جياوازىيەكە تەنبا لەپۇوي زۇرى و كەمېيەوەيە. لاي ئىيمە بەتايبەتى لەوسىن چوار سالى دوايىيەدا، بەدەيان گۆڤارو رۆژنامە دەرددەچن. بەلام لەلای ئىيۇھ بەزمارە كەمترە زۇر كەمترە. ئىنجا دەتوانم ئەوەش بلىيەم: كەئەو زمارە ھەرەزۇرە لاي ئىيمە، حالەتىيکى سروشتى نىيە، چونكە لەگەل ئەو واقىعە رۇشنبىرىيەو ئەو خەلکەدا ناگونجى كەھەيە. يەعنى

دەتوانم بلىم: كەئەگەر لاي ئىيۇھ پىنج شەشىك ھەبن، لاي ئىيمە دە يا پازدەيەك بەسبىن. لەحالىيىكدا لاي ئىيمە خۆيدەدا لەسەد گۆڤار، كەمانگانەو بەهەزى دەردەچن و، رۆژنامەكانىش خۆددەدەن لەبىست، بىست و پىنج ياسى. خۇ رەنگە دەرچۈونى ئەۋەزمارە زۆرە، ھۆرى تايىبەتىي خۆرى ھەبى، بەلام من لەو باوهەدام كەوهەنا نامىنىتەوە. بەھەر حال بەبەراورد لەگەل لاي ئىيۇھ، وەکو وتم لەپۇرى ھونەرى و ناوه رۆكەوە، جياوازىيەكى ئەوتۇ نىيە.

پرسىyar:

ما مۆستا ئىيۇھ سروھ تان بەدەستىدەگاو دەخويىننەوە. سروھ چۈن گۆڤارىكە لەبارى ناوه رۆك و زمان و تەوهە كانى پېتىان چۈنە؟ چۈنى ھەلدەسەنگىن و چ تىيىننېيەكتان ھەيە بۆگۆڤارەكە؟.

وەلام:

بەر لەھەموو شت ئەوهى سەبارەت بەسروھ پىمەخوشە، ئەو بەردەوام بۇونەيە لەسەر دەرچۈونى. ئەوه سەركەوتىيىكى زۇر گەورەبۇوە بۆ گۆڤارەكە، كەبتۇانى بەدرىزىايى ئەو ھەموو سالانە بەبەردەوامى دەرىچى، ئەگەرچى مانگانەش نەبۇوبىنى، بەلام بەبەردەوامى وجىوودى خۆرى سەلماندۇو. دىارە گۆڤارىك كەئەو تەمەنە درىزىھى ھەبى، بىتوانى زالبىنى بەسەر ئەو ھەموو كۆسپانەدا كەخۆمان دەزانىن چەند زۇرن، ئىيمە بەسەدان گۆڤارمان دەرچۈوە، جارى واهەبۇوە ژمارەيەك و دوowan و سىيانى، يَا ئەۋپەرەكەي پىنج شەشىك و لەبارچۇوە، ھەشمانە كەبەردەوامە. بەلام سروھ يەكىكە لەوانەي كەتوانىيىتى بەردەوامبى، دەمەوى بلىم كەبىڭومان ھەرخۆرى ئەم تەمەندىرىزىيە، دەيكاتە خاوهنى دابونەرىتىكى تايىبەتىي خۆرى، دەيكاتە خاوهنى خەسلەتىكى دەولەمند، لەپەيداكردىنى شارەزايى لەبوارى رۆژنامەنۇوسىيداو، لەبارە ھونەرى رۆژنامەنۇوسىيەوە. جىگە لەھەنە كەنۇوسەر زىاتر بۆخۆرى پەيدادەكە وەك

لە گۆڤارىيكتۇ، لەو باپەتەش كە بە بەردىھە وامى بە رەھە مى بۇ بنىيەن. ھەروەھا دەبىتە خاودنى خويىنەرى تايىبەتى خوشى، كە چاودپۇانى دەرچۈونىيدەكەن و، دەيانەۋى لە وەختى خويىدا بکە ويىتە بەرچاوايان. وەكىتە ئەسىرى راستىيى، من ھەموو زمارەكانى سروھ نابىينم. تەنبا جارجارىيک كە ھاتوچۇي كىيىخانەمى سلىمانىيدەكەم، دەيپىنەم و دەستمەدەكەۋى، دەنا بە مونتەزەمى ناكە ويىتە بەردىستم، وەكۇ چۈن ئىيۇھەش گۆڤارەكانى ئىيمەتان بە دەستنَاڭا. ئىنجا بەپىي ئەو ژمارانەى من ئەيانبىينم، سروھ لە مستەوايەكى زۆر باشدايەو، لە مستوايەكى رىكۆپىيىكدايەو بە دەستەوە دەگىرى و دەخويىنرىتەوە. بەرای من نىشانەى سەركە وتنى گۆڤارىيک ئەۋەيە، كە گىرتىم بە دەستمەوە ئەوەندە ماددە تىيداھەبى كە جۇربە جۇربىنى، نەك وەھابى تەنبا لاپەرەكانى ھەلبەمە وە بىخەمە ئەولاؤھە. دىارە من نالىيەم ھەمووى لە ئەلفەوە ھەتاياى، قابىلى ئەوهبى كە من بىخويىنەوە. بەلام ئەوەندە تىيداھەبى كە بە قەدەر زەوق و مىزاجى ئەدەبى و روشنېرىي خۇم، سەعاتىيک و دووان بىيگرم بە دەستمەوە لېيىخوئىنەوە. دىارە ھىچ گۆڤارىيکىش چاودپىنى ئەوهى لىيىناكىرى، بۇھەر كە سېيىك گىرتى بە دەستىيەوە وەھابى، چونكە حەزو ئارەزۇو جياوازە. ھەيە حەز لە تەنبا شىعرو چىرۇكىدەكا. ھەيە تەنبا زانستى. سروھ يەكىكە لەو گۆڤارانەى قابىلىتى ئەوهى ھەيە، كە گىرا بە دەستەوە بخويىنرىتەوە، يانى ئارەزۇوی ئىنسان لە خويىندەوە تىيرىكا.

- زۆر سوپاستاندەكەين مامۇستا بە وەزىزەتتەن كېشاو، شانازىيدەكەين بە وەزىزەتتى خوتان داپىيەمان و، لەنزيكەوە لە خزمەتتىاندا بۇيۇن و، لە بىرۇپا و تىيىنەتەن كەلگەمان وەرگەت.

- منىش سوپاستاندەكەم و، ھىواتى سەركە وتن و سەرۇھەرەيتان بۇ دەخوازم و، ھەرسەر كە و توودەبن.

گۆڤارى (سروھ)

وتوویژیک لەگەل چیروکنووس حوسین عارف

مسته‌فا نیلخانی‌زاده

+ مامۆستا تکایه خوتان بناسىئن؟.

- ناوی ته‌واوم حوسین عارف عه‌بدولره‌حمانه. سالی 1936 لەشارى سولھيمانى لەدایكبووم. خويىندى سەرەتايى و دواناوهندىم تىيدا ته‌واوكىدوه. چۈومەتە كۆلىجى قانۇون لەبەغداو، سالى 1965 ئەويشىم ته‌واوكىدوه. سالانىكى زۇر فەرمانبەرى حكۈممەتبىووم، بەتايبەتى لەبوارى رۆژنامەنۇسىدا. ماوهىيەكىش لەبوارى قانۇوندا لەفەرمانگە كاندا كارمكىدوه، ماوهىيەكىش پارىزەرى. لەسالى (1989) ھوھاتۇومەتەوھ شارى سولھيمانى و ليئە ساكنم. خىزاندارم و دووكۇپو كچىكەم ھەن.

+ مامۆستا ئەزمۇونى رۆماننۇسىيى ئىيە، بۆكەسى لەگەرېتەوھو، تائىيىستا چەند رۆمانت نۇوسييەو، چەندىشيان لەچاپىداون؟.

- من زۇر درەنگ دەستمدىيە رۆماننۇسىن. سەرەتا بەچیروك دەستمپىيىكەد. سالانىكى زۇر لەسەرنۇسىنى چیروكى كورت بەردەوامبۇومو، چەند كۆمەلە چیروكىيىشىم بەچاپگەياندن. لەسەرەتاي ھەشتاكانەوە مەيلم چەۋوھ

سه رومنووسین. برجی یه که می رومنی شار یه که م بهره ممبوو، که سالی 1986 چاپ و بالا کرایه و دوای ئه رومنی ئهندیشەی مرۆقیکم نووسی. دوای ئه ویش رومنی هیلانه. ئینجا برجی دووه می رومنی شار. ئیستاش هەربەردەوام و، جەختم لە سەرنووسینی رومنه و، سالانیکە وازم لە نووسینی چیروکی کورت هینتاوه.

+ مامسونتا سهیک و شیوازی رومانوسین لای ئیوه حبیه؟.

- من ههله سهره تاوه باوهه موابووه، که سهره روهری بُو رومانی ریالیزمه، که ههويش بيگومان زور شيووه هه يه. به هه رکام له وشيوانه بنووسري، سهره روهری ههريو ئه وه. من زياتر به شيووه ریالیزمی کلاسيك دهنووسم، ئه گهه رچي له پووی ته كننيكه وه، هه ولی نويم تييداد اوه. به لام هه ریالیزمه كه يه كه زياتر بگونجي له گهه ريبازو جوري ئه و فه لسىه فه يه باوهه پييه تى.

+ رومانی شار له کاتی خویدا رومانیکی سه رکه و تورو بیوو دنگیدایه وه. ئیوه
ھۆی ئەو سه رکه و تنه بە چىدەزانن؟

- یه کەم بەوهى كەئوسا هيشتا رۆمان لەئەدھى كوردىدا زۇر دەگەمەنبۇو. يانى ژمارەيەكى زۇر كەم رۆمانمان هەبۈون. لەپەرئەوە دەتوانم بلىم: ئەو سەرتايىھ كارىكىرده سەرئەوهى، كەوهك رەگەزىكى تازە لەئەدھى كوردىدا خۆبىنويىنى. خەلک بەئاواتەدەبۈون كەلەئەدھى كوردىيىشدا رۆمان بخويىننەوە. دووهمىش دەتوانم بلىم: لەپەرئەوهى كەنزيكە لەھىياو ئاواتو، لەپەرەپەچۈون و رووداواو كارەساتەكانى ژيانى خەلکو، ئەمەش بۇتە هوئى ئەوهى كەخەلک لەوهختى خۆيدا هوگرىيپۇبىۋ، بېپەرۇشەوە خۆيىندىيەتىيانەوە.

+ بەپروای من رۆمانی ئەندىشەی مروققىك، يەكەم رۆمانى كوردىيە كە
ھەندىك ئەندىشە قۇولى فەلسەفېي تىيدا مەترەھبوبو، ھىندىك شتىشى
موخاليفى بىرپاراي زالى ئەو سەرلەھبوبو. ئەو رۆمانە خوينەرى بۇ
بىركىرنەوە وردىبۇونەوە ھانداوە، ھىندىك بىرى جوانى ھىنناوەتە ئاراواه. ئىيۇھ
راتان لە مبارەيەوە چىيە؟

- راستە.. ئەندىشە مروققىك بەو مەبەستە نووسراواه، كەلەنیوانى
تاکەكەسىكەوە، كەسىكى رەبەنەو سەرەكىيە لەرۆمانەكەدا، ويستۇومە ھەندىك
بىرپارا بۇچۇونى تايىبەتىي خۆم دەربىرم. كەسەكە بۇۋاقىعى حالتەكەي خۆى
بەجىبۇو. دەگۈنچا بۇئەوە بىتوانرى، ئەو بىرپارايانە لەنیوانىيەوە دەربىردرى.
ئەگەر زىاتريش سەرنجىدەيت، رووداوهكان وەكۆئەوە باستىكرد، سەبارەت
بەمەسەلەي يىروبۇچۇون و فەلسەفەي تايىبەتى، ئەويش ھەرىپەشىكە لەرۇوداواو
كارەستەكانى دىيۇ دەرەوەي خۆى، واتە رووداواو كارەساتەكانى شارى
سولەيمانى، كەخۆم سالانىيە زۇر تىايىدا ژىاوم و ھاوېشىيانبۇوم. بەلىٽ
راستە.. ئەندىشە مروققىك بۇئەو نيازە نووسراواه، بەو رىبازەدا رۆيىشتۇه.

+ بىرپاراتان سەبارەت بەئەدەبى مۇدېىن و پۆستمۆدېىن چىيە؟ ئايا ئەو
جۇرە ئەدەبە توانىيىتى، جىلى خۆى لەئەدەبى كوردىدا بکاتەوە؟
- من وىتم كەسەرەرەنەيەك شىۋىيەتى، بەھەر شىۋىيەك نووسرابى. و تىشىم كەچەند
شىۋىيەكى ھەيەو بەھەر كاميان بنووسرى، سەرەرەنەيەكە ھەر بىر رىالىزمە. ئەمانىتە
من وايدادەنیم، كەئەزمۇون و تاقىكىرنەوەن. كردەن يان كارىكى خراب نىيەو بىگە
پەسىنە. بەلام بەباوهەرى من تاسەرنارپاوا. بوارى داهىنەن ياخىلىنىن: بوارى داهىنەن
رەسەنى تىداڭە، چونكە بەكۆمەلى ئىيە نامۇيە.

+ بیوراتان سه بارهت بهنوسسه رانی کوردستانی ئیران و، بهگشتی
بارودو خى ئەدەبىي کوردستانى ئیران چىيە؟

- زۆر لە زيارەتىنەدا كەھاتۇوم بولاي براادەران لەکوردستانى ئیران، وتۇومە
كەھەل لەبەردەم ئەواندا زۆر لەبارترە، وەلەجارانى ئىيمە.. وەك لە پەنجا،
شەست، حەفتا سالى لەوهېرى ئىيمە. چونكە بەپاستى ئەوان دەتوانن بەسەر
زۆر كۆسپ و كەنددا بازىدەن و، تەجاوزى ئەو قۆناغانەبکەن كەئىمە پىيىدا
تىپەريووين، چونكە هەندىيىكى زۆر بەرھەميان لەبەردەستدىا، كەلەوهەپىش
لەبەردەستى ئىيمەدانەبوون. من زۆر كەشىن و شادمان، بەو پىشىكەوتتە
خىرايەي لەلای براادەرانى کوردستانى ئیران بەدىھاتوھ. ئىستا بەرای من
لەحالەتىيىكى زۆر باشدان.. زۆر پىشىكەوتتۇن. تەنانەت دەتوانم بلىم:
كەجىاوازىي گرنگىيان لەگەل ئىيمەدا لەوەدايە، كەئىمە لەوەختى خۆيدا گرفتى
زمانمانەبۇو، واتە كارىگەرەيى زمانى عەرەبى لەسەرمان. بەلام ئەوان لەو
رووھوھ بەختەوەرن، چونكە ئەو جۆرە كارىگەرەيىيان لەسەرنىيەو، هەرەيەزمانە
رەسەنەكەي خۆمان دەنۇوسنۇ، بوارىيىكى باشيان لەوبارەيەوە لەبەردەمدايە.
وەك وەنم لەپۇرى بوارەكانىتىريشەوە، هەرئەوان هەليان زىاتر لەبەردەمدايە
بۇخىراتر پىشىكەوتتە، وەك لەجارانى ئىيمە كەھەبۇو.

+ بیوراتان سه بارهت بەوەرگىپانى چىرۇك و رۇمانى کوردى
بۇزمانەكانىدىيە، بەتايبەت بۇزمانى دراوسيكەن وەكۈ عەرەبى و فارسى و
توركى چىيە؟

- وەرگىپان خۆى كەرسەيەكە بۆبەيەكگەيىشتىنى بەرھەمى ھەمۇو گەلان بەيەكترو،
ھەرلەكۈنىشەوە ھەبۇوە. بەلام ئىستا كەسەردەمى تەكۈلۈچىيايە، زۆرخىراترىبووە.
بەبىيەوەرگىپان وەك ئەوهەيە لەسەنۋورىيەكى تەسكىدا ھەلبىسۇورپىيەت، بەلام وەرگىپان ئەو

سنوره فراوندهکاو، مرۆڤ ئاگاداردەبى لەرادرەپىشىكەوتىنى ئەدەبى گەلانىتىر. ئەمە بىڭومان لەھەمۇ دنیادا وەھايە، بۇئەوهى نزىكتىرىن لەيەكترى، ئەم نزىكبوونەوەيە ئاساتىردىكە. ھەرلەبەر ئەوهىيە كەوەرگىرپان بۇئىمەش گىنگە. سالانى پىشىو زۇرتىرى وەرگىرپان لاي ئىمە لەعەربىيەوەبۇو. بەلام ئىستا زىاتر رۇو لەفارسىكراوە، ئەوهش كارىيکى زۇر باشە. من پىيموايە ئەگەر براەرەنلى ئەودىومان جىلەوي وەرگىرپان لەفارسىيەوە بىگرنەدەست زۇر باشتە. چۈنكە وەكو چۈن ئىمە عارەبىيەكە باشتە دەزانىن، ئەوانىش لەفارسىيەكەدا زىاتر شارەزان.

+ لەكوردانى فارسىنۇوسى ئېران، وەكو ئەو كوردانى بەفارسى دەنۇوسن، وەكو ما مۆستايان ئىبراھىم يۈونسى و عەلى ئەشرەفى دەرويىشيان، تا چ رادەيەك ئاشنايەتىيان ھەيەو بەرھەمەكانىيات خويىندۇۋەتەوە؟.
- ئەوى راستىيېنى ئاشنايەتىيەكى زۇرم نىيە. تەنبا ئەوانەم خويىندۇۋەتەوە كەكراون بەكوردى.

+ ئىيە تا چ رادەيەك لەگەل ناوهندى بلاوكردنەوەي فەرەنگ و ئەدەبى كوردى (ئىنېتىشىراتى سەلاھەدینى ئەيۈوبى) و گۇقارى سروھ ئاشنايەتىيان ھەيەو، ئەرك و خزمەتەكانى ئەو ناوهندە چۈن ھەلدەسەنگىيەن؟
- من زىاتر ئەوهى بەرچاومبىكەوى و بىخويىنەوە، بەرھەمەكانى ئىنېتىشىراتى سەلاھەدینەو، ئەو براەرەنەش كەلەسەر حىسابى خۆيان، ياخود لەگەل دەزگايىەكى بلاوكردنەوەدا كتىبى خۆيان بلاوكردۇتەوە. بەراستى لەبەرچاوى من، خزمەتىيەكى گەورەيانكىدوھ.

+ بەرای نییوە گۆڤارەکان و رۆژنامەکانی کوردستانی عێراق و ئیران، تا ج
رادەیەک توانیویانە بەچاپ و بڵاوکردنەوەی چیروک و شیعرو رەخنەی ئەدەبی،
خزمەت بەئەدەبی کوردیبکەن؟.

- چیروکی کورت و شیعر بەتاپەتى، لەسەرلاپەرەکانی رۆژنامە و گۆڤارەکاندا
ھاتۆتەبەرەم، لەيەكەم چیروکەو بىگرە كەلە(خەوما)كەی جەمیل سائىبە
لەکوردستانی لای ئىمە كەلەسالى 1926-1925 لەرۆژنامەی (ژیان) و
(ژیانەوە) دا بڵاوپوچەوە، لەو وەختەوە ئىتىر بەردەواام ریزەيەكى هەرەزۇرى
بەرەمی چیروک و شیعر، بەتاپەتى لەسەر لەپەرە گۆڤارو رۆژنامەکاندا
كەوتۆتەبەرچاو، ئەگەرچى دوايىش كرابن بەكتىپ. لەبەرئەوە رۆژنامە و گۆڤار
دەوريىكى بالايان لەسەرھەلدانى چیروکدا بەتاپەتى بىنیوەو، تا ئىستاش ئەو
دەورە هەر بەردەواامە. چونكە لەلای ئىمە بۇو بەنەريتىك كەھىچ رۆژنامەيەك
نىيە، لەپەرەيەكى بۇئەدەب بە تاپەتى و بۇ رۆشقىبىرى بەگشتى تەرخان
نەكربىنى. گۆڤارەکانىش ئەگەر سەرنجيانبىدەيت، ریزەيەكى زۇر زۇريان
ھەرئەدەبى و فەرەنگىيۇون. لەبەرئەوە دەوري بالايان لەپېشىكەوتى چیروک و
شیعرو تارادەيەک رۆمانىشدا بىنیوە.

+ بىرۇپەرەو نەزەرتان لەبارەي ھاوكارى، لەنیوان ناوهندى بڵاوکردنەوەی
فەرەنگ و ئەدەبى کوردى ئىنتىشاراتى سەلاھ دەينو، ناوهندە
فەرەنگىيەكانی کوردستانی عێراق و شاعيران و نووسەرانى کوردستانى
عێراقدا چىيە؟

- زۇر كزە.. يانى لەو رادەيەدا نىيە كەپىيويستەو دەبۇو ھەبى. بەلام لە
ھەمان كاتدا، ھۆيەكانىشى ديارە كەبۈچى وەهايمو، ئەو پەيوەندى بەستنە
كارىكى ئاسان نىيە. نائاسايىيەكەشى لەدەست خۇماندا نىيە. نەلەدەست

برادرانی دیوی لای ئیوهیه و، نهئیمهش لەودیو. ئیمە ھەر لەسەرتاپ دامەزراندنی ئەم دەزگای چاپ و پەخشى سەردەمەوە (کەمن کارى تىدادەكەم) و تائییستاش، گرفتى ھەرگەورەمان ئەوهىه، كەچۈن چاپەمەنیيەكانمان بگەيەننې دیوی لای ئیوه، چجا بەئەوروپا و ئەملاۋە ولايت. ھەر لەبەرئەمەشە كەدەلیم كزە. ئەمە واقعىيەتىلە و ناچارىيە و لەدەست خۆماندا نىيە. لەگەن ئەوهەشدا ھەردەبى ھەولبىدرى. چەندە ھەولبىدرى كەپەيوەندىيەكان فراواتىركىرى زۇر باشتەرە، ئیمە لای خۆمانەوە ھەولى ئەوهەمانداوە كەئەو پەيوەندىيە زياترىكەين.

- + مامۆستا زۆر سوپاس بۆ ئەوهى كەئەو ماوه وەختى خۆتان تەرخانكرد بۇ ئىيەمەو، داواي سەركەوتتنان بۇ دەكەين.
- منيش سوپاستاندەكەم، رېزم ھەيە بۇ ئىيەو بۇ يەكەيەكەي ئەھە براادرانەي كەناسىيۇمانن، ئەوانەشى كەنەمانناسىيون. ھیواي سەركەوتتنان بۇ دەخوارزم.

گوّقاری (سروه)

. 1383- بانہ مہری

حسین عارف

کۆكتىل

رەنگانەيەكەلە :

بىرى راگۇزارى - شىعرى - شىعري وەرگىيەدراو -
چىرۇڭ - چىرۇڭى وەرگىيەدراو - وقارى - وقارى
وەرگىيەدراو - رەخنەو لېكۈلىنىھوھ - گەشتىنامە - دىدار

چاپی یه‌کم	سلیمانی	2005
تاوەرۇك		
بابەت	لاپەرە	
• بىرى راگوزارى بەچىپە	15-7	
تروسکەي كلىپەي جەخارىڭ	17-16	
لەذىوان سى جەربىزە حىۋىيەكەدا	19-18	
بurosكەي رازىنىڭ	22-20	
• شىعر		
بوون و نېبوون	26-25	
گەرددۇنە خەمىت	28-27	
سېزىفەكەم	31-29	
پىرسىار لەقەوان	33-32	
راماڭ لەگىزىوا	35-34	
رەشەبای ناودەرۇون	38-36	
• شىعرى وەرگىيەدراو		
شاعيرى كازاخستانى ئاپاي كۆنانييەف	42-41	
شاعيرى سەنيگالى ليپۈلد سېنگۈر	47-43	
شاعيرى ژاپۇنى ماسكوتاكى جوش	50-48	
شاعيرى دوورگە كانى (الراس الأخضر) گابرىن مارينو	52-51	
زە شاعيرى سېرالىونى ئەلين كۈلەر	54-53	
شاعيرى كازاخستانى ئولجاڭ سلیماننۇڭ	55	
شاعيرى ئەنگۇلايى ئۆگۆستىنۇ نىتۇ	58-56	
شاعيرى ئازىزىياجانى رەسۋوڭ رەزا	60-59	
• چىروڭ خالخالىكە	65-63	

69-66	بیتارامی
73-70	بینگرن
80-74	روزگار
	• چیروکی و هرگیز دراو
90-83	کارخواز
97-91	ئاھ.. ئاھ.. ئاھ
102-98	ھلېزادن
108-103	رهشبا
114-109	باخی پرتفال
124-115	باوول
	• و تار
129-127	نوروزو بەهارو بیره و هری
132-130	ئایا چاری ئەم دیارده یه چیه؟
139-133	ھەقایقى دەرکردنى ژمارە سەرى گۇفارى (روشپىرى نوى)
142-140	لەتیوان بەھەرە و تاقىكىردنە وەدە
148-143	کورد لەپىشە كىيە كەي ئىيىن خەلدوندا
152-149	روانگە لەباتكەوازە كەوه تائىستا
	• و تارى و هرگیز دراو
157-155	ئەندىريماڭاندى سەبارەت بەئەدەب و ئەدىيان دەدەوى
162-158	میراتى كۆن و نويكىردنەوە لەئەدەبدا
	• رەخنەو لېكۈلىنەوە
176-169	چەند سەرنجى لە كۆمەلە چیروكە كەي ئەحمدە مەھمەد ئىسماعىل
183-177	ھەلسەنگاندىن
206-184	وەرامىنەك بۆھاۋىنە رەووف حەسەن
212-207	ھەندى تىيىنى دەربارەي كات لەرۇمانى (توانەوە) دا
	• گەشتىنامە
218-215	پازدە ھەزار كىلۆمەترو.. يەكمەم: چەند راستىيەكى ساڭار
220-219	دۇوەم: چەند ھەستىيەكى ناسك
223-221	سىيەم: گەشىتىكى دواي نیوهشەو
227-223	چوارەم: داستانى (سېچكە)
230-227	پىنجەم: لابەرەيدىك لەياداشتە رۆزانە كەم
232-230	شەشم: لەگەل نۇرسەرە كوردە كافى ئەرمىنیادا
	• دىيدار
242-235	گەنۇگۈيەك لەگەل حسین عارف
252-243	لەدىدارىتكى حوسىن عارفدا

261-253	حسین عارف لهزافی توورهوه بۆههواری بىدەنگى
271-262	حسین عارف: کەس نىيە بېھەلۇيىتى سىاسىيىت
279-272	تووپۇر لەگەل حوسىن عارف
286-280	تووپۇرىنىك لەگەل چىروكىنووس حوسىن عارف